

MİMAR SİNAN

4. Büyük Üstadın Mesajı N. EKEMEN
7. Çağımızda Geleneksel Masonluk S. ERMAN
20. Geleneksel Masonluk Üzerine Deneme T. BATMAN
23. Çağımızda Masonluk ve Gelenekler Z. UMUR
34. Geleneksel Masonluk Üzerine M. GÖKDOĞAN
46. Franmasonluk Tarihine Bakış Çev. T. TARHAN
69. Ekrem TOK B.: * * *
70. Haberler *

MİMAR SİNAN

**Gevşeklik göstermeyin,
endişe etmeyin. İnaniyorsanız, mutlaka yenersiniz.**

Kur'an-ı Kerimden

MARIT MARITM

Kapak kompozisyonu : Şinasi BARUTÇU

YENİLİK BASIMEVİ — TİPO — OFSET

Tel : 27 11 53 — İSTANBUL — 1 9 7 5

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihi çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Sahibi ve mes'ul müdürü : Hayrullah ÖRS

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR, PARA İLE SATILMAZ

YIL : 4

Nuruziya sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53

SAYI : 16

4. Büyük Üstadın Mesajı N. EKEMEN
7. Çağımızda Geleneksel Masonluk S. ERMAN
20. Geleneksel Masonluk Üzerine Deneme T. BATMAN
23. Çağımızda Masonluk ve Gelenekler Z. UMUR
34. Geleneksel Masonluk Üzerine M. GÖKDOĞAN
46. Franmasonluk Tarihine Bakış Çev. T. TARHAN
69. Ekrem TOK B.: * * *
70. Haberler *

BÜYÜK ÜSTADIN MESAJI

Dergimizin ilk sayısının Büyük Üstat Mesajında, en büyük eksikliğimizin, Masonluk hakkında bilgi ve veri noksanlığı olduğu, bunlar olmazsa, aklın yolundan şaşabileceği, bir araştırma ve yayın Locası olan Mimar Sinan'ın, bu eksikliği tamamlamaya yarayacak en uygun vasıta olduğu belirtilmekte idi. Yine aynı sayının 75'inci sahifesinde, Mimar Sinan Locasının, yayın organı olarak bir «Dergi» neşretmesini; geniş bir kitaplık tesisi çalışmasına girişmesini; ve kitaplığın yanında bir de Arşivin kurulmasını esas gördüğünü de ilâve etmekte idi.

Aradan on sene geçtiğine göre, arkamıza bakarak ne kadar yol gittiğimizi tayin edebiliriz.

Dergi, senede dört sayı çıkarılmak tasavvurunda idi. Halbuki elimizdek sayı, 15 rakkamını taşımaktadır. Bir Dergiyi, her üç ayda bir, gördüğümüz evsafıta çıkarmak, cidden zor bir işti; belki de fazla iyimser bir kanaatle işe başlanmıştı. Fakat sayı-

nın yarısını bile bulamamış olmak hüznü vericidir. Bununla beraber, Dergimizde çok güzel yazılar çıkmış ve kardeşlerimizin istifadesine sunulmuştur.

Kitaplık faaliyetimizin yeterli olmayışının sebebini anlamak o kadar zor değildir. Kurulmağa başlanan bir kütüphane, çok adam ve para ister. Faydalı ana kitapların bir çoğu elimizde olmakla beraber, henüz kitap sayısı yeterli değildir. Zaten asıl mühim mesele, bu kitaplardan kardeşlerin faydalanmasını sağlamaktır ki, bu, kütüphane ile meşgul olacak bir personelin mevcudiyetine bağlıdır. Henüz çok küçük olan bir kitaplık için, bir kütüphane organizasyonunun gerektirdiği masraf, nisbetsiz olmaktadır. Şimdilik, sadece gönüllü bazı kardeşlerimiz, zaman zaman burada çalışmakta ve ilk nüvenin gelişmesine faydalı olmaktadır.

Arşiv ve Müze faaliyetimiz ise, memnuniyet uyandırıcı bir seviyededir. Bilhassa 1909'dan 1935'e ve 1948'den günümüze kadar, pek çok manüskri ve vesika bir araya toplanabilmiştir. Bütün kanun, tüzük, ritüellerden başka, çeşitli Locaların tam Matrikül cetvelleri ile bir çok muhabere dosyaları, bazı kardeşlerimizin himmetiyle, çeşitli badirelerden kurtarılabilmiş ve bugün Arşive intikal ederek tasnif edilmiş, istifade edilir hale getirilmiştir. Hattâ arap harfleriyle yazılmış vesikalardan bazıları, yine kardeşlerimizin himmeti ile, latin harfleri ile yeniden yazılmıştır.

Mimar Sinan Locasının belli başlı faaliyeti tarihi araştırmalar yapmaktır. Tabii, umumiyetle Masonluğun menşeleri hakkında etütler yapmak da bu sahaya girer; fakat bu araştırmaların yüzlercesi, binlercesi kardeş Obediyanslar tarafından yapılmaktadır ve bunlara bir contribution getirmek cidden müşkül, masraflı, zaman isteyen bir iştir.

Bunlardan bazılarının tercümelerini vermek bize kâfi gelebilir. Biz, kendi Masonluk tarihimiz içinde çalışmalıyız. Bu yolda gayret sarfederek çok değerli etütler yapan kardeşlerimiz var, kendilerine minnettarız; fakat bunların sayısı henüz çok azdır.

Aramızda yerleşmiş bir kanaat var : «Tarihi araştırma yapmak için elde vesika yoktur.»

Hakikatte, ilk anda çok zayıf gibi görünen Arşivimiz, hesapsız araştırmalar yapmağa elverişli bir hale gelmiştir. Hele, 1909'dan 1935'e ve 1948'den bugüne kadar geçen kısa tarihimizi her noktasına kadar belirtecek vesikaların, hemen hepsi mevcuttur. Derebilir ki, yapılacak olan iş, eldeki bilgileri sistemli bir sıraya koymak, yakın geçmişin hâdiselerini, hafızalarda unutulmağa terk etmeyerek, yazılı şekilde tesbit etmekten ibarettir. Tabii, vesikaları sıraya koyarak konuşturmak, sabır ve zaman ister. Arşivimiz, kendilerini bu işe vermek isteyen kardeşlerimize yardımcı olmağa hazırdır.

Nafiz EKEMEN
Büyük Üstad

Çağımızda Geleneksel Masonluk

Sahir ERMAN

1 — Ötedenberi, sosyal meselelere ilişkin herhangi bir konu ele alınıp incelenirken, bu konu ile Masonluğun ilgisini kurmak, o konu hakkında Masonluğun ne düşündüğünü açıklamak uyulması gerekli bir âdet halini almıştır. Şüphesiz ki bunu yapan, Masonluğun objektif kaidelerinden çok, kendisinin sübjektif olarak Masonluk hakkında sahip olduğu görüşleri dile getirdiğinin çok kere farkına bile varmaz ve belirli bir konuda Masonluğun muayyen bir şekilde bir davranış veya tutumu benimsediğini ve muayyen bir davranış ya da tutumu reddettiğini söylerken, Masonluğun değil, esasta bir Masonun yani kendisinin ne gibi davranış veya tutumlardan yana veya bunlara karşı olduğunu açıklamış olur. Fakat «ben böyle düşünüyorum» diyecek yerde çok ke-re «Masonluk böyle düşünüyor» demek yoluna gider.

İşte bu anlaşmazlık üç bakımdan büyük sonuçlar doğurabilir ve Masonluk tarihi incelendikte bu sakıncaların gerçekten doğmuş olduğu da söylenebilir : Bunlardan birincisi bir takım kişisel görüş, istek, temenni ve yorumların Masonluğa mal edilmeğe kalkışılması olur ve olmuş-

tur. Nitekim bazılarına göre Masonluk lâik, bazılarına göre ate, bazılarına göre ise kürsü üzerindeki kutsal kitaplar ve düzenli duruştaki kitap tutma işareti yüzünden- dincidir. Yine bazılarına göre Masonluk Kral İkinci Charles'a İngiltere tahtının yolunu açtığı için kralcı, bazılarına göre ise Cumhuriyetçidir. Başkalarına göre muntazam Masonluk İngiltere Büyük Locasının tanıma şartı dolayısıyla İngiliz Emperyalizmine hizmet eder, diğer başkalarına göre siyonizmin propoganda aracıdır. Siyasî rejim açısından meseleyi ele alanlardan bazılarına göre Masonluk hürriyetçidir, bu itibarla ekonomide Liberalizmi, siyasette ise demokrasiyi iltizam eder; diğer bazılarına göre ise Masonluk musavatçı olduğu, aristokratlar işçi önlüğü, avam ise kılıç kuşandığı ve bir aristokratın bulunduğu mecliste, yani Locada şapkasını çıkarmadığı, muhtaçlara yardımı da öngördüğü için sosyalisttir ve sınıflar arasında herhangi bir farklılaşmaya muhaliftir. Nihayet bazılarına göre Masonluk konservatördür, müesses nizamın devamını arzular, her türlü şiddet hareketini reddeder ve Masonluğun temelinde yatan hoşgörü, başkasının fikrine saygılı olma kaideleri de bunu gerektirir; buna mukabil diğerlerine göre Masonluk siyasî hürriyet, fikir ve vicdan hürriyetleri için mücadeleyi başlıca şiar edinmiştir ve gerekiyorsa bu hürriyetlerin elde olunması için her türlü taassupla ve dikkatörlükle fiilen çarpışacaktır, yani ihtilâl fikri Masonluğa aykırı ve yabancı değildir.

Bu kişisel yorumlardan ikinci sakınca, Masonluğun her yönden gelen tenkitlere açık olması, Masonluğu bilmeyenlerin veya buna muhalif olanların Masonluğu kolayca tenkit edebilmeyesine imkân vermesi olmuştur. Özellikle Masonluğa elverişli bir ortamın henüz gelişmemiş olduğu ülkelerde, Masonluk «kolay bir boy hedefi» haline gelmiş, önüne gelen onda tenkit edecek bir cihet bulmuştur ve halen de bulmak tadır.

İşte Masonluğun en büyük düşmanı burada, yani bu «kavram karışıklığında» yatar. Çok kere yılanmış bir Mason dahi, ritüellerde yer alan ve her celse tekrarlanan sözlerin ötesine nüfuz edemez veya Masonluğu bazen alay konusu dahi olan merasimlerden ibaret sayar ve iyi yürüyen, iyi selâm veren bir biraderin Masonluğu en iyi bir şekilde temsil ettiğine inanır. Bu inanın, bu satıhta kalışın ve bu kavram karışıklığının sonuncu ve en önemli mahzuru da, çok kere büyük bir heyecanla, en içten duygularla yola çıkan ve şevkle bize katılan biraderlerin, bir süre sonra bundan bıkkınlık duymaları, herkese göre değişen bir Masonluk telâkkisi karşısında, her şey olabilen

bu müessesenin esasta hiç bir şey olmadığına inanıp aramızdan kopmaları ve giderek ayrılmaları olmuştur ve olmaktadır. Bunun bir başka sonucu da, bazı biraderlerin kendisi gibi düşünmeyenleri gerçek Mason saymaması, locaların bünyesi içinde açıklanmayan, sözle ifade edilmeyen bir nevi muhalefet ve ayrılığın teassüs etmesi, bazen ise açık bölünme ve parçalanmalara yol açması olmuştur.

Bunun içindir ki, bu kavram kargaşalığına bir son vermenin zamanı geldiği inancı ile çağımızdaki Masonluğu değil, fakat geleneksel Masonluğun çağımızdaki durumunu incelemeyi uygun bulduğumuzu, ta başta açıklamak yerinde olur. B konda başlıca meihazımız, İtalyan Büyük Locası tarafından tarafımıza gönderilmek nezaketinde bulunulan Belçika Büyük Locası Büyük Üstadı Jean Baylot'nun bir eseri oldu. Geçen yıl yapmış olduğumuz bir görüşmede açıkladığımız gibi faşizmin ilk dönemlerinde siyasî sebeplerle ikiye bölünmüş olan İtalyan Masonları, 1973 yılında birleştiler. Bu birleşme büyük bir törenle kutlandı ve bu törende Baylot büyük üstadın eserinin İtalyanca tercümesi kendisine hediye olundu. İşte bu eser ve naciz kardeşimizin görüşleri çalışmalarımıza ışık tutacaktır.

2 — Herşeyden önce «Geleneksel Masonluk» tan ne anladığımızı kesinlikle açıklamak isteriz.

Geleneksel Masonluktan ilk olarak anladığımız mana «Muntazam Masonluk»tur. Masonlukta intizamın değeri ve önemi hakkında burada duracak değilim. Fakat Masonluk evrensel bir teşekkül olup senbolikman sınırsız olduğundan çıkan birinci netice, muntazam olmıyan, şu veya bu sebeple intizamdandan sapma gösteren teşekküllerin, muntazam olmadıkları için geleneksel de sayılamıyacağından ibarettir. Söylemek istediğimiz şudur : tarihi, gelişmesi ve bugünkü görünüşü itibarile gotik dönemdeki operatif Masonlukta menşeyini bulan, o Masonluktan geldiğini fermanları ile, patentleri ile ispat edebilen Masonik teşekküldür ki, aynı zamanda gelenekseldir, zira ilk Masonların fikirlerini, adeta ruhunu idame ettirmekte, bu geleneği kendi bünyesinde yaşatmaktadır.

Operatif Masonluğun bu geleneklerini en sadıkane bir şekilde muhafaza edebilen teşekkülün Ana-Loca olarak tanınan İngiltere Büyük Locası olması sebepsiz değildir. Onsekizinci yüzyılın başlarında, İngiltere çok sert ve çok yıkıcı dinî bir iç savaştan çıkmakta idi. Ancak ayrılıklar, düşmanlıklar sürüp gitmekte idi. Bu düşmanlıkların

Masonluk üzerinde etkileri de müşahade olunmakta idi. Masonların ekserisi o tarihte katolikti, bununla beraber Anglikan ve Peesbiteryen Masonlar da vardı ve en şiddetli düşmanlık bu son iki cemaat arasında görülmekte idi. Aydın geçinenler ise, «Allah» kavramı hakkında sonu gelmiyen tartışmalara girişmekle kendilerini tatmin edilmiş sayıyorlardı. İşte 1723 Constitution'ları bütün bu farklı görüşleri, bütün bu tartışmaları herkesçe kabul edilebilecek bir tarzda çözümlmek, bu düşman kardeşleri spiritüel bir mihrak etrafında toplamak maksadını gütmekte idi. Yapılacak iş hiç de kolay değildi ve belki de bunun içindir ki Anderson bazı defa kesin kavram ve ifadelerden kaçınmak zorunluluğunu duydu. Bu müphemlik, constitution'ların 1738 deki tadiline rağmen, özellikle Masonik hayatın merkezini teşkil edecek dinî bir nosyonun açık ve seçik olarak belirlenmemiş olması sebebiyle İrlandalı Laurence Dermott'un itiraz etmesine ve İngiltere Büyük Locasının bölünmesine yol açtı : bu kopma ancak 1813 de giderilerek İngiliz Masonluğunun birleşmesi mümkün oldu

Bu ayrılık ve birleşme, Masonik bir Jürisprüdans'ın gelişmesi, büyük locaların fonksion ve yetkilerinin tespit olunması bakımlarından neticede faydalı olduğu gibi, Evrenin Ulu Mimarı kavramı etrafında bütün Masonların birleşebileceklerinin tarihi ve müşahhas örneğini de verdi.

Ancak birleşen bu Masonluk, tarihte ilk defa olarak, bir başka karakter de taşıdı. Gerçekten o tarihe kadar, bütün dünyaya hitap eden, evrensel yani cihanşümûl olduğunu iddia edebilen tek teşekkül Katolik Kilisesi idi. Dinî nitelikte olmıyan laik olan bir örgütün cihanşumul bir nitelik iktisap etmesi o zamana kadar görülmüş ve işitilmiş bir şey değildi. İşte İngiltere Büyük Locası bu evrensel Masonluğun kurulmasında bütün dünyayı saracak bu geniş teşkilâtın meydana gelmesinde ön ayak olmakla kalmadığı gibi bu teşekkülün dağılıklığına ve büyüklüğüne rağmen yine de birleşik kalmasını sağlayacak iki önemli çareyi de buldu. Bu çarelerden birincisi Mason Localarının kurulmasını bir esasa bağlamak ve İngiltere Büyük Locasınca tanınmış bir büyük Locadan berat almamış olan teşekkülere bu sıfatı tanımamak oldu. İkinci çare de uyulması zorunlu bir takım kaideler vaz'etmek ve dinlerin, dillerin, adetlerin farklılaşmasına rağmen evrensel Masonluk fikrini korumak şeklinde tecelli etti: İşte dünya yüzündeki bütün Masonların uymak zorunda oldukları bu kaidelere Land Mark'lar dendi.

3 — Şüphesiz ki böyle bir kaide topluluğunun bütün Masonlarca benimsenmesi, başlıca üç engelle karşılaşmakta idi.

Birinci engel bu kaidelerin değişik lisanlarda kaleme alınması sırasında anlam farklılaşmasına yol açmaları idi ve nitekim de bu farklılaşma gerçekleşmiştir. Tercüme edilen her metin özellikle mücerret ve manevî kavramlar sözkonusu oldukça bir sadakatsizlik örneğidir ve «aklı hikmet» «Nur u Ziya» deyimlerinde görüldüğü vechile tek bir fikir çok kere iki veya üç kelimededen mürekkep ibarelerle anlatılmaya çalışılır ve zamanla bunun bir haşiv olduğunun dahi farkına varılmaz.

İkinci engel, bir Yüksek Varlık hakkında çeşitli dinlerin benimsedikleri farklı anlayıştan doğmakta idi. İbrahim geleneğine bağlı olan büyük moralist dinlerin geliştirdiği Allah fikri ile, Brahmanizm, Budizm veya Konfiçyünizm ve Taoizm gibi dinler ya da ahlâk sistemlerinde göze çarpan zayıf ulûhiyet arasında bir birlik kurmak imkânsız denecek kadar güçtü.

Nihayet her bir devletin milli hakimiyet esasına bağlı oluşu, yabancı bir obedyansa bağlı olan Masonik bir teşekkülün kurulmasına hiç de küçümsenmeyecek bir engel teşkil etmekte idi.

İşte bu üç büyük engeli, yani dil, din ve devlet ayrılığının Masonluğa parçalamaları tehlikesini bertaraf edebilmek için Landmark'lara sıkı surette sadık kalmak ve bu sadakatın ortadan kalkıp kalkmadığına karar verecek, aradaki yorum ve tatbikat farklılaşmasını giderecek bir Regülâtörü kabul etmek gerekir. İşte Ana-Loca kavramı ve ilk kurulan Büyük Loca olması itibarile İngiltere Büyük Locasına böyle bir rolün verilmesi bu zarurettten doğmuştur.

Demek oluyor ki Geleneksel Masonluk deyimi, Landmark'lara bağlı ve İngiltere Büyük Locası tarafından tanınmış bir Mason topluluğunu ifade eder.

Biz bu Landmarkların neler olduğunu burada izah edecek değiliz : her Locanın İkinci Nazırı, normal tedrisatı sırasında, bu Landmark'ları kardeşlerine açıklar ve hatırlatır. Sadece son Landmark'ın metnini tekrarlamakta fayda görmekteyiz. Buna göre :

«Kuruluş tarzı ne olursa olsun, Masonlukla ilişkisi olduğunu iddia eden her çeşit insan topluluğunun, ne kadar büyük bir çoğunluk bunu istemiş bulunursa bulunsun, hatta topluluk bu ko-

nuda tam bir mutabakat halinde olsa dahi, işbu Landmarklarla tespit edilmiş olan emir niteliğindeki kaidelerde en ufak bir değişiklik yapması ebediyen yasaktır. Bu neviden her karar alınmamış sayılacaktır».

İşte Masonluğun geleneklerine sadık bir şekilde dünya üzerine yayılmasını ve ilk kuruluşundaki esaslardan inhiraf etmemesini sağlayan bu hüküm olmuştur. Şu halde ortada üyelerinin değişebilen arzularına göre davranışını, merasimini tespit eden, bunda dilediği değişikliği yapabilen bir klüp mevcut değildir. Bütün Masonlar ilk kuruluş esaslarına sadık kalmak, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, hangi dili konuşurlarsa konuşsunlar, hangi inanişta bulunurlarsa bulunsunlar, aynı yemini etmek, aynı merasime uymak ve en önemlisi aynı gaye uğrunda çaba sarfetmek zorundadırlar. Masonluğa ilk adımını atan her kardeş, ebedî maşrıka intikal edinceye kadar, bu kaidelerle bağlı kalır.

4 — Bu şekilde anlamını açıklamağa çalıştığımız Geleneksel Masonluktan ilk sapma, Masonlukla ilgisi olmayan bir teşekkülden geldi.

Gerçekten 1776 yılında Bavyera'da İngolstadt Üniversitesi Kanonik hukuk Profesörü Adam Weishanft «Aydınlar - Les İlluminés» adında bir dernek kurdu. Derneğin Masonik bir teşekkül olmak iddiası yoktu. Fakat her şeyi akılla izah maksadını güden agnostik bir teşekkül olan bu dernek Masonluğu kendi kişisel veya politik görüşlerine âlet etmek isteyenlerin buna katılmaları sonucunda, bir kaç yıl sonra, Münihte bir Mason Locası haline geliverdi.

Weishanft'ın teşebbüsü kısa bir süre sonra ve polisin müdahalesi sonucunda akim kalmışsa da, masonluktan siyasî emellerle faydalanmak isteyenlere bir örnek teşkil etti. Bonaparte'a karşı General Mallet bundan yararlandığı gibi Michelangelo'nun torununun oğlu Filippo Buonaroti'nin başında bulunduğu cereyan da böyle bir maksat tâkip etti. Babeuf'ün fikirlerini benimsemiş olan bu zat 1800 ilâ 1823 tarihleri arasında Cenevre'de üç ana gaye tâkip eden bir gilzi cemiyet kurdu. Bu gayelerden birincisi İtalyan birliğini tesis etmek, ikincisi her milletin baöımsızlığını sağlamak ve üçüncüsü Babeuf'ün eşitlikçi sosyal ihtilâlini her ülkede gerçekleştirmektir.

Bu arada mukaddes ittifak devletlerince girişilen siyasî terrör, bir çok Masonun bu gibi gizli cemiyetlere kaymasına, hatta Muntazam

Mason Localarının siyasî maksatlar gütmesine yol açtı. Özellikle on ayrı siyasî rejimin birbirini kovaladığı Fransa'da bu kayma ve sapmalar göze çarptı. Hemen her rejimden sonra kendilerinin Mason Locası olduğunu iddia eden teşekküler mantar gibi çıkmaya başladı. Bunlardan bir çoğu General Mallet ile Buonaroti'nin yolunu tâkip ettiler. Polisin kontrolünden uzak işaret ve mürur kelimeleri olan bir cemiyet, siyasî hedeflere ulaşmak için biçilmiş bir kaftandı. Nitekim 1818 den itibaren «Gerçeğin Dostları» Locası, tekrise benzer bir merasimden sonra, iç savaşa katılacak yüzlerce birlik kurmakta ve bunları silâhlandırıp talim ettirmekte idi. Restorasyondan İkinci İmparatorluğun sonuna kadar Fransanın siyaset sahnesinde rol oynamış olan kişiler bu Locaya intisap etmişlerdir. Nihayet 1865 te Landmark'lardan biri olan Yüce bir Varlığın mevcudiyetine inanmak mecburiyeti kaldırıldı. Böylece Fransız Masonluğu, Geleneksel Masonluğun dışına itildi ve muntazam localarla ilgisini kesti. Şurasını belirtelim ki XIX. yüzyıldaki şovenizme kaçan milliyetçilik akımına ayak uyduran Fransız Masonluğu o tarihlerde buna pek te aldırmaz etmedi. Siyasetle iştiğal parti propagandasının dahi localara sızmasına yol açtı ve masonlar, beğendikleri partilerin sloganlarını senelik kelime olarak kulanmaya başladılar. Mason Locaları siyasî olaylar hakkında görüşlerini açıklayan basın toplantıları yapmak veya bildiriler yayınlamak yoluna bile başvurdular. Manevî her türlü muhtevasını kaybetmiş olan merasimler, bir takım anlamsız hareketlerin gülünç tekrarından ibaret kaldı. Böyle bir topluluğa intisap ise, bambaşka manevî dünyaya yeniden doğuşu ifade etmek amacını güden tekrisi dahi manasız bir tören haline getirdi.

İşte Masonluğun parçalandığı her ülkede, bu parçalanış, hemen daima Landmarklardan ayrılma eğiliminin başgöstermesine bağlanmıştır.

Ve bunun içindir ki tanınma ve intizam bir teşekkülün «Mason» olup olmadığını tespit açısından vazgeçilmez birer müessesedir.

5 — Bununla beraber, bir mason teşekkülünün gerçek anlamda bu adı taşıması, geleneksel Masonluğu temsil etmesi tek başına yeterli değildir. Bu geleneksel Masonluğun ulaşmak istediği bir hedef vardır. İşte biz bu hedefin ne olduğunu ve içinde yaşadığımız bu tarih döneminde bu hedefin ilk kuruluşundaki hedeften farklı olup olmadığını, hedefte bir farklılık yoksa aradan geçen iki buçuk asır

zarfında bu hedefe ne nisbette yaklaştığımızı incelemek istemekteyiz.

Gerçekten bütün dünyaya yayılmış, Landmarklara sadık kalmış, bu sadakatı İngiltere Büyük Locası tarafından kurulmuş veya tanınmış olmakla ispatlanmış olan Masonluk, durduğu yerde sayıyorsa ya da kuruluştaki hedefi esasen gerçekleştirmişse, o zamanlar bir hedefi olan ve bir ihtiyacı karşılayan bu Locaların bu gün için lüzumsuz oldukları iddia olunabilir.

Bütün Masonik merasimlerin ortak bir muhtevası vardır. Derecesine göre her Mason bir sırrın ve bir misyonun hâmilisi kılınmıştır. Her kardeş bu sırrı muhafaza etmek, onun bekçisi olmak, kendinden istenecek görevleri, yani bir misyonu yerine getirmekle yükümlüdür.

Fakat bir görev, bir misyon ikibuçuk asırdan beri sâbit kalmaz. Şayet böyle bir değişmelik kabul edilecek olursa, ikibuçuk yüzyıldanberi değişmeyen bir hedefe bir türlü ulaşamamış olan bir teşekkülün kaplumbağalarla dahi yarışamayacağı düşünülebilir. Kanatımca bu hedefin iyice belirtilmemiş ve çağımızın problemi açık yüreklilikle önlerine sürülmemiş olduğu içindir ki, bir çok kardeşlerimiz yol boyu yorgunluk veya bezginlik duymağa başlamışlardır.

Ancak bir noktaya önemle işaret etmek yerinde olur. Masonluğun hedefi müsahhas olarak değişebilir. XVIII. yüzyıl Masonlarının ilk varmak istedikleri hedef ile XX. yüzyıl Masonlarının yöneldikleri hedef farklı olabilir. Fakat nihaî gaye değişecek değildir ve bu nihaî gaye de birinci derece ritüelinde «bütün insanlar ve insanlık için sulh ve sükûn yuvası olacak bir Mabet kurmak» şeklinde ifade olunmuştur. Yine Masonluk bu Mabedin nasıl kurulacağını da belirtmiştir : aynı zamanda sevgiyi de ifade eden güzellik, aynı zamanda irade anlamına gelen kuvvet ve yine aynı zamanda hikmeti de ihtiva eden Akıl.

Bu nihaî gaye olan Mabet nasıl bir kavramdır?

Bunu anlamak için yine geriye bakmamız ve Masonluğun kaynaklarına dönmemiz gerekir. Büyük dinlerin etkisi altında Tek Allah fikrine gelen insanlar, kısa zamanda bu Allah'ın hata etmez, her şeyi görür ve bilir, insanların alın yazısını ve kaderini önceden tespit eder ve sonunda hüküm verir olduğuna inandılar ve bu inançta en küçük bir şüphe en büyük suç sayıldı. İnsanlar Allah'ın iradesine teslim olmak

zorunda idiler : bu teslimiyet musevilikte olsun, hristiyanlıkta olsun, teslim kelimesinden gelen islâmiyette olsun kendisini gösterdi. Hatta her üç dinin içinde câbiriler, kaderciler çıktı ve dinî inanış, insanı sadece inzivaya, dervişliğe, contemplation'a sevkeden fatalizme büründü.

Böyle bir din anlayışının her hareketi hatta düşüncüyü de günah sayacağı açıktı. Bundan başka Devlet'in başta gelen görevi de yeryüzünde dini hâkim kılmaktı: batıda kilise ile ittifak eden, doğuda ise bizzat halife olmak itibarile dini düzenin koruyucusu olan hükümdar da günah olan bu fiili ve düşünceleri suç saymaktan gecikmedi. Dinî ve siyasî taassup, ateşten bir çember gibi insanları kuşattı.

İşte sulh ve sükûn Mabedi, o devirlerde, Allahı inkâr etmek veya devleti devirmek suretile değil, fakat güzel olmıyan yani sevgiyeye dayanımıyan, kuvvetli olmayan yani iradesini kabul ettiremeyen, akıl dışı olan, yani hikmete aykırı bulunan bir dinî ve siyasî düzenin yerine, herkesi mutlu kılacak, vicdan ve fikir özgürlüğünü benimseyecek bir dinî ve siyasî düzen ikame etmek suretile kurulacaktır.

Bu yeni düzeni kurmak için Masonluğun bulduğu ve uyguladığı tek bir metod vardı : ham taşı yontmak, yani teker teker insanları ele almak, onlara vicdan ve fikir özgürlüğünü aşılacak, onları bu iki hürriyetin lüzumuna inandırmak, onları bu özgürlüklerin birer paladini, birer şövalyesi haline getirmek ve dış âleme salıvermek.

İşte Masonluğun bu öğretisine «Masonluk Ahlâkı» adı verilebilir ve bu noktada Mâbet kavramına yeniden dönülebilir.

6 — Dedik ki ilk kuruluştaki nihaî gaye olan Mabet, fikir ve vicdan hürriyeti hedeflerine varılmakla kurulmuş olacaktı. Bir topluluktaki bütün insanlar ya tekris edilmek ya da Masonlarca eğitmek suretile fikir ve vicdan hürriyetinin lüzumuna inandıkları, dinî ve siyasî taassuptan kurduldukları, bu özgürlüklere riayet eden ve bunları garanti altına alan bir düzen kurulduğu zaman nihaî gaye elde edilmiş olacaktır.

Fakat, özellikle batının bir çok ülkelerinde, bu hedefe ulaşıldığı, başta anayasalar olmak üzere bütün kanunlar bu özgürlükleri sağladığı, mahkemeler bu özgürlüklere her türlü saldırıyı cezalandırdıkları halde, Mabet bir türlü kurulabilmiş değildir.

Bu söylediklerimizden çıkan sonuç şu olmaktadır : nihaî gaye yine

Mâbedin kurulmasıdır. Bu Mâbet yine tek tek fertlerin Mason ahlâkını öğrenmeleri ve öğretmeleri ile kurulabilecektir. Bu Mason ahlâkının temeli yine vicdan ve fikir özgürlüğü olarak kalmaktadır. Fakat çağlar değiştikçe, yeni olaylar çıktıkça bu temel yeterli olmamakta ve Mason ahlâkı yeni bir takım öğretileri de ihtiva etmek zorunda kalmaktadır. Basit bir misal verelim. Bir zamanlar insanı o kadar etkileyen hürriyet, müsavat ve kardeşlik prensipleri Mâbedin kurulması için yeterli sayılmıştı. Müsavattan anlaşılan hukuk önünde eşitlikti. Nitekim bir çok ülkelerin mahkeme salonlarında «kanun herkes için müsavidir» vecizesi yer alır. Fakat endüstri devrimi ile birlikte hukukî müsavatın önemsiz olduğu fikri yayılmağa başladı.

Şu halde çağımızda geleneksel Masonluğun öğretisi, bizlere göstermek istediği hedef nedir? Tekrar edelim : sözler aynıdır, merasim değişmemiştir; sembollerde hiç bir fark yoktur, fakat acaba müşahhas hedefimiz nedir?

Yaşadığımız çağ bir tenakuzlar âlemdir. Bir tarafta bolluk, bir tarafta açlık; bir tarafta insan ömrünü bir yıl olsun uzatmak için tıbbın en son icatları, diğer tarafta en basit ilâçların bulunmaması sebebiyle yüzlerce insanın ölümünü mucip olan salgın hastalıklar, bir yanda barışa övgüler, öte yanda bitip tükenmiyen mahallî savaşlar ve bir anda milyonlarca insanı yokedecek topyekûn harp tehditleri; bir bölgede en ileri teknik, fen ve bilgi, başka bir yerde koyu cehalet, bir tarafta birleşmiş milletlere ve muhtemel bir Dünya Devletine bağlılık gösterecek kadar beynelmilelçilik, beri yandan şovenizme varan milliyetçilik, bir taraftan kaidelere ve disipline bağlılık, öte yanda bu kaideleri tanımama ve disipline boyun eğmeme eğilimi... hep bir arada, karmakarışık bir şekilde göze çarpmaktadır. Bütün dünya büyük bir kaos içinde yuvarlanmakta ve bilhassa hürriyetle istibdat bazen bir kaç metre mesafede bulunan iki sınır kulübesi ile birbirinden ayrılmaktadır. Böyle bir dünya güzel değil çirkindir, kuvvetli değil, zayıftır, akıllı değil çılgındır. Bütün inanışlar, bütün kıymet hükümleri yıkılmakta, Mâbedin sütunları çatırdamakta, kelime yine kaybolmakta, ümit yerini karanlık bir ümitsizliğe bıramaktadır.

İşte böyle karamsar bir Dünyada Masonluk bize yine de önemli bazı şeyler söylemektedir.

Masonluğun söylediği birinci şey işimizin bitmediği, belki de yeni bir azimle işe koyulmamızın gerekli olduğudur.

Masonluğun söylediği ikinci şey, insanlar arasında dostluğu, sevgiyi yeniden kurmak için pasif kalmanın yeterli ve yararlı olmadığı, bir taşçı ustası gibi bir şeyler yapmanın gerekli olduğudur. Mason ortaklığın düzelmesini bekleyecek değildir. Aksine insanlar arasında tesanüdü tesis etmek için faal olacaktır. Bu tesanüdü yaratmak için ilk kuruluş sırasında Masonluk bu gün için basit ve kolay görülen bir yol tâkip etmiştir : madem ki insanlar arasındaki tesanüdü bazen siyasî ve dinî kavgalardır, şu halde Localarda siyasî ve dinî tartışmalar yapılmaya ve değişik siyasî düşüncede ve dinî inanışta olan insanların bu fikir ve inanışları hoşgörü ile karşılanırsa, kimse başkaları gibi düşünmeğe ve inanmağa zorlanmıyorsa tesanüt temin edilir, farklı siyasî kanaatten ve dinden olanlar birbirine kardeşim diyebilirler.

7 — Fakat çağımızda insanlar arasında tesanüdü bozan diğer bir faktör daha ortaya çıktı. O da iktisadî sınıflar arasında düşmanlığı körükleyen, biri tamamen ortadan kalkıp, diğerinin tahakkümü altına girmediğince kavganın sürüp gideceğini öğreten sınıf mücadelesinin gittikçe keskin, acımasız hatta şuursuz bir hal almasıdır.

Bu aman tanımayan mücadeleyi kuvvetle bir çözüme götürmek isteyenlerin fikirleri bilinmektedir. Bu kampta olanlara göre eline devleti geçirmiş olan sınıf, buna yönelik her türlü kavgaya zorla son vermeli ve kendi diktasını kurup sürdürmelidir. Diğer kampta olanlara göre ise iktidarın reyle, demokratik metodlarla el değiştirmesini beklemek bir hayal peşinde koşmayı ifade ettiğine göre, bu değişikliği zorla gerçekleştirmek ve yine diktaya dayanan bir iktisadî ve siyasî rejim kurmak ve bu rejimin bütün dünyada hükümlanacağı güne kadar, bu diktayı sürdürmek gerekir.

Görülüyor ki, zora, ihtilâle, iç savaşa, kır ve şeyhr gerillasına, özel milis kuvvetlerine dayanan bu kamplaşma ve kutuplaşma gittikçe körüklenip her iki cepheden ölümler verildikçe uzlaşma, anlaşma ve barışma imkânları gittikçe zayıflamakta ve insanlar arasında tesanüt kurmak da o kadar güçleşmektedir.

Şu halde yapılacak şey yine geleneksel Masonluğun kuruluş günlerine dönmek ve eski üstadlarımızın yaptıklarını tekrarlamaktır. Şunu unutmamalıyız : başka dinden olanların, dinde reform yapmak isteyenlerin büyücü veya şeytana satılmış addile diri diri yakıldıkları eski dünya, bu günkü dünyamızdan daha iyi değildi. Ortaçağ rönesansın

doğum sancıları ile kıvranmakta, XVIII. asırda bitip tükenmeyen taht kavgaları, Milletlerarası topluluk fikrinin yeşereceği çağımızın atölyesi olmakta idi. O karanlık günlerde eski Masonlar ümitlerini kaybetmediler ölümden sonra dirilmenin olduğuna inandılar ve yılmadan korkmadan mabedi inşa etmeğe koyuldular ve bir çok yerde başarılılar.

Şimdi iş bize düşüyor. İnsanlar arasında ekonomik kavga ve sınıf mücadelesi ölüm-kalım kavgasına dönüştüğü şu anda, biz yine aynı âletlerle aynı işe yılmadan, korkmadan, bıkmadan koyulacağız. Mabedi nasıl mı kuracağız? Eski ve Kabul Edilmiş Ustalarımız fikir ve vicdan özgürlüğünü dünyaya yaymak için ne yapmışlarsa onu yaparak.

Bir kere buraya gelen her Masonu, sözlerimizle, Mabeteeki disiplinli ve müsamahalı davranışımızla insanlar arasındaki tesanüdün lüzumuna inandıracacağız. Buraya gelen ve kapımızı düzenli bir şekilde vuran herkes bilecektir ki, burada herkes onun kardeşidir. Kimden ne isterse ona verilecektir. Herkes onun şerefini, kendi şerefi gibi koruyacaktır. Artık dünyada yalnız değildir. Bu birliğin bu beraberliğin, bu kardeşliğin lüzumuna inanan her Mason, aynı prensipleri dış âleme de götürecektir, orada da korkak, çekingen, nemelâzımcı davranmayacak, kardeşlerini nasıl sevebiliyorsa, diğer insanları da öylece sevmesini burada öğrenecektir.

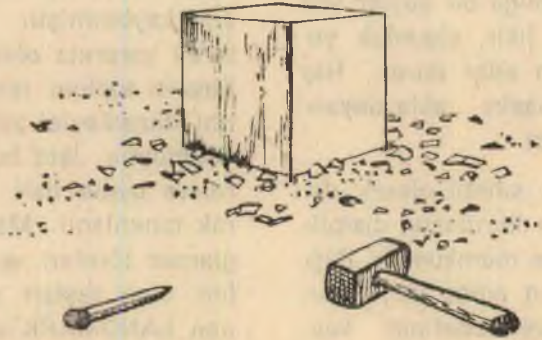
Bu prensipleri öğrenmiş olan Masonun dış âlemdeki müşahhas davranışı bu günün şartlarına uygun bir müsavatın gerçekleşmesine gayret etmek olmalıdır. Bir duvarcı Mabedi inşa etmek için, sağlam taşlara ihtiyaç duyar; insanların gönüllerinde temelini bulacak olan bizim mabedimizde kendisine karşı adaletsiz davranıldığına, sömürüldüğüne kani gönüller üzerine inşa edilemez. Temeldeki çatlaklık binanın tümüne tesir eder. Bunun içindir ki Mason herkese kendi hakkını vermeyi kendisine şiar edinmeli, bunu kendisine rehber edinmeli, yani çağımızın başlıca problemi olan iktisadî eşitsizliği, hakkaniyet ve sosyal adalet çerçevesi içinde halletmenin kendisinin misyonu olduğuna içtenlikle inanmalı ve o suretle davranmalıdır. İçinde bulunduğumuz kaosa son verebilmek için ekonomik eşitliğin ilk hedef olduğunu bilmemiz ve bunun gerçekleşmesi için çaba göstermemiz şarttır. Bu belki kişisel çıkarlarımıza aykırı olacaktır. Fakat unutmamak gerekir ki feodal imtiyazlarından kendiliklerinden vazgeçip şatolarında çalıştırdıkları duvarcı ustaları ile aynı Locada yan-

yana düzenli duruşa geçen ve onlara kardeşim diyen o ustaların da kendilerine kardeşim demelerini kabul eden eski soylu üstadlarımız da kendi kişisel çıkarlarını Mabnet uğruna bir tarafa bırakmasını bilmişler ve işçi önlüğünü tereddütsüz kuşanmışlardır.

Bu seviyeye varabilen ve insanları böylesine sevebilen kimse eğer hala Allaha inanmıyorsa bu sevgi ona Allah'ı da bulduracaktır. Bu Allah belki de dünyadaki bütün insanlar için ayrı bir dosya tutan her gün ona iyi veya kötü not veren, ölümünden sonra da bilânçosunu çıkarıp ceza veren veya ödül dağıtan bir Allah olmayacaktır. Belki de sevgisini kuştan kuzudan balıktan esirgemeyen, insanın başkasını sevmesini engelleyen haseti, nefreti yani kendisini yenebilmesi için gerekli kuvveti veren bir Allah olacaktır. Böyle bir Allah'ı içinde bulabilen kimse, dış âlemde sürüp giden kavgada kendi yerini bulacak, aramızda tutuşturduğu kardeşlik meşalesini dış alemde de söndürmeyecektir.

8 — Bütün bu söylediklerimizden çıkan netice şu olmaktadır : Karamsar olmak için sebep yoktur. Ustalarımızın ikibuçuk asır önce çok daha çetin şartlar içinde çalıştıklarını ve bu günkü evrensel Mason teşkilâtını kurmak suretile başarı sağladıklarını görmek bize ümit ve şevk kaynağı olacaktır. Biz de bizden sonra gelecek Masonlara bir şeyler bırakmalıyız. Şunu bilelim ki her bir olayda nasıl davranacağımızı Masonluk bize doğrudan doğruya öğretmez : her kes inandığı nisbette kabiliyeti ölçüsünde kendi sütunundan nafakasını yani Masonluktan nasibini alır ve öylece gider. Dante'nin dediği gibi :

«Şimdi sana sundum kardeşim, gönlünce ye ve iç»

Geleneksel Masonluk Üzerine Deneme

Tahsin BATMAN

Bildiğimiz gibi Masonluk, bir Duvarcılık San'atıdır.. Sanat ister yaratma şeklinde olsun, ister aktarma niteliğinde bulunsun, gaye olarak güzeli alır.

Kardeşlerim, ilk fikir; insanlık tarihi kadar eski, dinler tarihi kadar kadim'dir. Nasıl ki, Mason da insanlığa bir şeyler verir!, böylece fikir, olgunluk yolunda devam eder durur. Hiç bir akıl bir başka akla dayanmazlık edemez.

Bir kuruluşun sıhatli olarak devamı ancak o kuruluşun disipli-ne bağlılığı ile mümkündür. Sağlıklı devamdan amaç ise, kuruluşun gaye ve hedefinin kay

bolmaması'dır. Bireysel hayat, disiplin tanımaz. Bu bakımdan toplum ile insan arasında bir çelişki manzarası görülür. Toplum ise, yapısında bir düzen bulunan varlıktır. Bireysel hayata kendini kabul ettirerek onu da düzene sokmuştur. Böylece birey, toplumla olan savaşını kaybetmiştir. Sonuç olarak, birey yararına olan bu kayıptan bireyin toplum içindeki hareketini düzenleyici yasa ve töreler doğmuştur. İşte bu yasa ve törelere uyma hali DISİPLİN olarak tanımlanır. Masonluğun değişmez töreleri ve ana prensipleri sınır taşları olarak nitelenen LANDMARK'lardır.

Diğer taraftan Masonluk her şeyden evvel bireyci bir görünüm arzeder. Mason düzeni için evvelâ hamtaşı alıp işlemek sonra topluma salıvermek prensibi, masonluğun değil, fakat Mason' un varlığını ifade eder.

Masonların değişmez hedefi : Bütün insanlar ve insanlık için bir mutluluk yuvası olabilecek bir ülkü mabedi kurmaktır.

Toplulukların birbirilerine yardım ellerini uzatmalarına, u yumlu bir düzen içinde birbirlerine saygılı ve sevgi dolu olarak yaşamalarına üç faktör engel olmaktadır :

Dinsel inanış farkları, Politik Görüş ayrılıkları ve son zamanlarda toplum hayatını karıştıran ve devamlı huzursuzluk kaynağı yaratan Sosyo Ekonomik farklılaşma. Masonluk, evvelâ bu ayrılıkların insanlar arasındaki dayanışmayı zedeliyeceğini gö rerek Sosyal sahadaki korkunç zıtlasmalar karşısında masona dayanışmayı kurmak için faal rol öneriyor.

Tezatlara, esasen bir Mason için yabancı değildir. Mabedimizin zeminini süsleyen siyah ve beyaz karolar; iyi ile kötüyü, aç ile toku, güzel ile çirkin, soğuk ile sıcak, gece ile gündüzü vs. daha bir çok tezatları simgeliyor. Gecelerin yaratıcı ve do-

ğurucu gücünü inkâr etmeğe imkân yoktur. Çirkin olmadan güzeli anlamamıza, kötülüğü görmeden iyiliğin bilincine varmamıza olanak var mıdır..... Karanlıklar aydınlığa, geceler gündüzlere gebedir. Mason bunları bildiği için, insanların yardımlaşmasını ve uyum içinde yaşamasını engeleyen faktörleri ele almakla işe başlayarak, evvelâ bu ayrılığı yapan dinsel ve politik kavgalara son vermek ve bunun için de bir insanın hangi inanışta ve politik bağlilikte olursa olsun, ahlâka uygun ve samimî olmak kaydile, fikirlerine hoşgörü ile karşılık vermek ve fikir sahibini başka istikamete zorlamamak prensiplerini benimsemiştir. Böylece farklı inanış ve düşüncede olanlar birbirlerine kardeş diyerek sevgi ile yardım elini uzatabilirler.

Diğer taraftan, Feza çağı olarak tanımlanan çağımız teknolojik gelişmesi ve yaşam yöntemlerinde din faktörünün kaybolması ve tek bir din ile tek bir dünya kurulması olasılığı, bir varsayım olmakla beraber, düşünülürse insanların dayanışmasını önleyen iki faktörün, din ve politik inançlar ayrılığı konularının bertaraf edilmesi sonucu ortaya çıkacaktır.

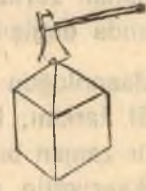
Ancak, insanları birbirilerine düşüren, cemiyet düzeninin esas

lı olarak sarsan üçüncü faktör, sosyo ekonomik gerçekler, devletler, milletler değil de, hiç değilse, bireysel ölçüde zıtlaşmaların sürüp gitmesine yetecektir. Bu hal, hayat mücadelesinin doğal bir sonucudur. Birey, yaradılış yönünden sömürücü'dür. Bunu en az ölçüye indirmek için çeşitli sosyal kuruluşlar 20. cı asrın bu en mühim sorununun hal çarelerini arama uğraşlarını sürdürmektedirler. Örneğin, bu gün dünyamız nüfusunun 1/5'i aç, 3/5 ise yetersiz gıda almakla hastalık ve ölüm tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu tarihten 7 ay kadar evvel Roma'da gıda konusunda yapılan Uluslararası bir konferansın gün ışığına çıkardığı gerçekler budur. Her ne kadar bir kısım çevreler, bu toplantıların çıkarıcılar tarafından ticarî gayelerle tertip olunduğunu ileri sürmüşlerse de vermiş olduğu rakkamlar ilerisi için insanın tüyelerini ürpertecek korkunç luktur.

Aynı Toplantıda; israfın önlenmesi, plânlı bir çalışma ile üretimin artması, üretim teknolojisinin hakimiyeti için geri kalmış ülkelere her türlü yardım, refahın süreli olarak gelişiminin sağlanması, sosyal güvenlik ve gelire servetin adaletli olarak dağıtılması çarelerinin aranması öngörülmüştür.

Bütün bunlar sağlanabilecek midir. Yaşam kavgasının doğal sonucu olan sosyoekonomik farklılaşmanın insanları ayırıcı ve birbirine hasım edici vasfı bir Mason tarafından nasıl bertaraf edilebilecektir. Mücerret prensiplerimize çağımızda da tam bir sadakat göstererek ve bıkmadan bu yolda çalışarak, bilhassa birbirilerimizi ve insanları severek bu sonuca varabileceği ümit etmek için kanımızca çok iyimser olmak gerek. Mesele şudur : Bu gün Masonluk, geleneksel töre ve uygulamaları ile yukarıda açıklamaya çalıştığımız yaşam kavgasının ortaya çıkardığı hasmane guruplaşmaya ve insanları aynı idealde birleştirmeye yeterli olacağı tartışma götürür. Bu gün için parlak ve hepsi birer şiir teşkil eden sözlerden başka ana prensiplerimizin ışığı altında, geriye değil ileriye uzanan yeni tedbirleri masonlar bulup uygulayabilecekmidirler? Bir kelime ile asrımızın gerçekçi telâk kisine uygun çabayı nasıl ve hangi yöntemde gösterebileceğiz.

Ortak Hedefimiz olan MABEDİ inşada, bu gerçeğin ışığı altında artık daha fazla vakit kaybetmeden, çağımızın verilerine uygun uygulama niteliğindeki yapıcı çalışmalara derhal başlamakta sayısız faydalar umuyorum.

Çağımızda Masonluk ve Gelenekler

Ziya UMUR

İnsanlar, ekseriya, kendi sözlerini kuvvetlendirmek için, fikirlerini bir «Üstad»'a veya «herkes»'e mal ederek konuşurlar; bu suretle, kendi söylediklerinin umuma ait olduklarını göstererek daha inandırıcı olmağa çalışırlar.

Bu tutum içinde birbirini tutmaz pek çok şeylerin söylenmesi ve bir lavram kargaşalığı yaratılması normaldir.

Masonluk, bu kavram kargaşalığını «Landmark»lar denen ve değişmez olduğu kabul edilen bir kaç ana fikir etrafında toplanmakla, asgarisine indirmektedir.

Nesilden nesile, bütün dünya Masonlarına hitap edecek olan bu ana kaidelerin, her zaman ve her yerde aynı şekilde anlaşılmaları, elbette bazı zorluklarla karşılaşacaktı.

Zorlukların bir kısmı cemiyetlerin yapıları ile ilgilidir. İnsanlar arasında, dil, din ve devlet farkları vardır. Bu farklar yüzünden karşı-

laşılan zorluklar, yabancı Obediyanslar ile bizim Masonluğumuz arasında değişik şekilde görülmektedir.

Masonluğun yayılmış olduğu İngiltere ve Kara Avrupası insanları, dil farkını, bizim kadar kuvvetle hissetmezler. Gerçi tercüme, hiç bir zaman bir fikri aynı şekilde bir dilden diğerine nakledemez ama. ekseriyetle aynı köklerden gelen kavram tabirlerini, onlar, az çok aynı nisbette anlayıp hissedebilirler.

Milliyet farkı da, onlar arasında bizdeki kadar büyük bir mahzur olmadı. Her ne kadar orada da milliyet kavgaları eksik olmamışsa da, nihayet hepsi aynı Avrupa kültürünün insanları idiler; çatışmaları, bir nevi kardeş kavgası idi.

Din konusunda aynı rahatlık duyulmadı. Hepsi Hıristiyan olmakla beraber, inanılması gerekli «Allah» kavramı etrafında bitmez tükenmez münakaşalar sürdü gitti ve halâ daha, bir nevi bizantinizm havası içinde devam ediyor; milliyet ve devlet farkları da bu münakaşayı kürüklüyor. Çünkü her memlekette din, bir miktar millileşir; hele birbirine yakın kültüre sahip milletler, aralarındaki farkı dinde bulmağa çalışırlar (Türkiye - İran, gibi).

Türkiye için işler bir az farklı oldu. Bizim için lisan meselesi cidden düşündürücü ve henüz haledilmemiş bir meseledir. Avrupa dillerine nisbetle bam başka bir yapıya sahip olan Türkçe lisanına tercüme yapmak, insanı bıktırarak kadar zorluklar gösterir; kavramlar değişir, hattâ çok defa yok olur. Tercüme, zaten, esasında sakat bir iştir. Bizde bu sakatlık çok daha belirli bir hale geliyor: zoraki olarak kabul edilen bir çok kelimeler, henüz muhtevaları iyice belirlenmemiş kaypak manalar taşımaktadır.

Milliyet ve devlet meseleleri de bizim için çok büyük problem oldu; çünkü kültür farkımız vardı. Biz kendi içimizde doğmamış olan bir düşünce tarzını kabul etmek mecburiyetinde idik ve Masonluğun beşiği olan dünya ile aramızda, halâ daha dolmamış olan bir boşluk vardı.

İşin garibi, Avrupa ve İngiltere Masonluğunu allak bullak eden «Allah» fikrinin doğurduğu münakaşa, bizim aramızda o kadar büyük bir tesir yapmalı. Bugün içinde bulunduğumuz bölünme haline bu sebebi göstermek isteyenler varsa da, aslında sırf şahsî anlaşmazlıkların bu ihtilâfta hakim olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu konu-

da, her halde İslâmiyetin, yahut İslâmiyetten çok fazla Türk milletinin dinî meselelerde daima büyük bir müsamahaya sahip olmuş olmasını görmek lâzımdır.

«Bir Allahı tanıya!ım — Ayrı gayrı bu din nedir?» zihniyeti Türkler nezdinde her zaman yaşamıştır.

* * *

Ana kaidelerimizin her zaman ve her yerde aynı şekilde anlaşılma-larını zorlaştıran, daha ziyade zamanımızda ortaya çıkmış bir âmil daha var :

Biz, Landmarklarda ve kısmen ana tüzüklerde ifadesini bulan Maso-nik geleneklere sadık olduğumuzu daima tekrar ederiz. Düne nis-betle değişik olan bugünkü ihtiyaçlarımızın da bu geleneklerle kar-şılanabileceğine inanırız. «Gelenek» kelimesi ne ifade ediyor ve bundan ne kast ediyoruz?

Geleneğe eskiden, bizde, «menkulât» denirdi. Yani, dedelerimizden torunlara intikal ederek gelen fikirler ve âdetler. Garp dillerindeki «tradition» da aynı manadadır : Lâtince «tradere», bir elden bir ele teslim etmek, devretmek, demektir.

Şimdi kullanılan «gelenek» sözü, menkulât'ın tercümesidir. Şu kadar var ki, uzun zaman yaşamamış olan her «genç kelime» gibi, «gele-nek» de, sadece modern bir mana taşımaktadır. Yüz sene evvel «gelenek» sözü yoktu ki, yüz sene evvelki «menkulât'ın o zaman-ki manasını da içine alabilsin!

«Gelenek», zamanımızda, sevimsiz bir kelime olarak doğmuştur. Öy-le zannediyorum ki, billhassa gençlerimiz, «geleneklere bağlılık» den-diği vakit, içlerinde bir ürküntü duyuyorlar. Gerçi, «Mason gelenek-lerine bağlı kalacaklarına» dair, çeşitli yerlerle cümleler okuyor, hattâ yemin de ediyorlar, ama, söylenmesi âdet olan bir cümlenin mekanik bir tarzda tekrarlanması gibi, ifadenin asıl manasını reali-ze etmiyorlar. Mason gelenekleri, yani dünlerden ve evvelki zaman-lardan bize intikal eden fikirler, usuller, kaideler ve semboller..., bunlara bağlı kalmak demek, sanki «ilerilemeği reddetmek»; «ol-duğu yerde saymak»; hatta bugünkü tâbirlerle —gericilik değilse bile— «tutuculuk» sayılıyor. Ve tabii bu ibareden korkuluyor. Çün-kü bugünkü günler, bir «hareketin» içinde bulunduğumuz günlerdir. Öyle zannediliyor ki, bir şeyin «iyi» olması, «yeni ve değişik» olma-

sına bağlıdır. Dünden kalan her şey terkedilmeli», her şey yeniden başlamalıdır. Dünden kalan her şey bozuk, yarın gelecek olan her şey —ne olduğunu bilmesek bile— sağlam ve güzeldir. Halbuki gelenek, dünden kalan ve yarın da, değişmeden, devam edecek olan şeydir.

Bu düşünce tarzı bizde çok kuvvetli, fakat bize mahsus değil, bütün dünyada var. Bir teknik değişme içinde yaşıyoruz; icatlar ve keşifler birbirini kovalıyor. Yeni şaysız geçen günler, heba olmuş gibi... Türkiyede, bu düşünce tarzını kuvvetlendiren bir âmil de var : İnkilâplarımız. Biz, bir takım çok haklı ve tarihî sebeplerle mazimizi reddetmiş olduğumuz için, dünden kalan her hangi bir şeye bağlı kalmağı garipsiyoruz.

* * *

İnsanlık ve insanların yarattığı müesseseler, hiç bir zaman mükemmel olamayacak yapıları icabı daimî bir değişme içinde kalacaklardır. Fakat insanlar, ideal bir şey tasavvur ettikleri vakit, orada değişiklik aramağı düşünmezler: Çünkü ideal olan şey mükemmeldir ve mükemmel ilâve edilecek bir şey yoktur. Cemiyetimiz de mükemmel olsaydı, hiç bir eksikliği bulunmasaydı, biz de yenilik istemeyecektik. Böyle olmadığına göre, daimî değişiklikler içinde yaşayacağız. Ancak bu mütamadî değişmenin «iyi» değil, «zarurî» olduğunu, irademize değil, kaderimize bağlı kalacağımızı düşünmek icap eder. İnsanlığın gayesi, yenilikler arkasından nefes nefese koşmaktan çok fazla, huzur ve emniyet içinde yaşamaktır.

İnsan kendisini huzur ve emniyet içinde hissetmek ister. Buna imkân veren şey, yarınından emin olması, başka bir deyişle, yarın ne olacağını, bugünden tahmin edebilmesidir. Her hangi bir olayla karşılaştığı vakit alacağı tedbirlerin neler olacağını önceden bilmesi, sürprizlerle karşılaşmaması.. Buna eskiden «istikrar içinde yaşamak» denirdi. Bu sebeple, kanunların sık sık değişmesi, arzu edilir bir şey değildir. Bugün, neticesinin ne olacağını bilerek yaptığım bir işe, yarın başka bir netice bağlanabileceği korkusu olursa, insan daimî bir tedirginlik içinde yaşamağı mahkûmdur.

Eğer cemiyetimiz mükemmel olsaydı, kanunlarımız, tabiat kanunları gibi, değişmeden kalırdı ve insanlar kendilerini tam bir emniyet içinde hissederlerdi. Halbuki, bugünkü zihniyet, yarın, yerini başkasına bırakacak; bugünkü ihtiyaçlar yerine başkaları doğacak...

Şurası da var ki, toplum içindeki değişiklikler hareketi, her zaman aynı tempoyu muhafaza etmiyor; bazan çok hızlı, bazan çok yavaş olabiliyor. Her topluluk, bazan hummalı bir inkilâp devresine, bazan da bir durgunluk ve istikrar devresine giriyor. Bazan, buhranlar için de hamleler yaparak kendini yenilemek zorunda kalıyor; ondan, getirdiği yenilikleri hazmederek, verimli bir sükûnet devresine geçiyor. Verimli sükûnet ve istikrar devresi, büyük hareket devresinin sonudur. Eserler o zaman verilir, olgunluk çağı yaşanır. Fakat bunun arkasından, sükûnet ve istikrar, kendisini ihtiyarlığın atalet ve miskinliğine terk eder; hayatiyeti kalmışsa yeni bir hamleye girer, yoksa inkiraz bulur.

Hamleler cemiyeti yorar. Her şeyi her an değiştirmek gayreti, insanları huzursuzluk içinde, tıpkı bir yerden bir yere gitmek için geç kalmış bir insanın koşmağa mecbur kalması gibi, yorgun ve bîtap bırakır. Bu, vaktinde yola çıkmamanın bir neticesidir : Emniyet içinde yaşayacağız diye atalet düşenler, hayat akışının gerisinde kalırlar.

Mârifet, bu «hareket» ve istikrar» unsurlarını denge içinde yürütmesini bilmektir : Bir tarafına, «olanı muhafaza etmek»; diğer taraftan, «değişen şartlara uyacak şekilde değişiklikleri yapmak». Bu muvazeneyi en iyi tutmağa muvaffak olanlar, uzun ve rahat bir ömür sürerler.

Uzun ömürlü imparatorluklar ve müesseseler düşünsün : Daima, bir taraftan muhafazakâr, diğer taraftan, hayatın gidişine ayak uyduracak kadar ilerici olmuşlardır. O veya bu istikmette ifrata gidenler, yıkılmağa mahkûm kalmışlardır'

İşte Osmanlı İmparatorluğu... Uzun asırlar, dengeyi sağlamayı bildiği için yaşamış; sonra, istikrarı hareketsizlik haline getirmiş; kanununda, nizamında değişiklik yaparak zamana uymağı becerememiş ve sonunda, eskimiş bir düzenin içinde yeni bir hayatı yaşatamaz hale geldiğinden çökmüştür. Aynı şey bugün, belki de, İngiltere ve Fransa'nın başına gelmektedir. Ancak bir noktaya dikkat edilsin : Roma İmparatorluğu gibi, muhafazakâr bildiğimiz bu devletlerin ömürleri bir hayli uzun olmuştur.

Bu müesseselerin en uzun ömürlüsü Papalıktır. 2000 seneye yakın bir zamandan beri, 300'e yakın Papa, aynı usuller içinde, insanlığın büyük bir kısmını nüfuzu altında tutmağa muvaffak olmaktadır.

Bu sözlerden çıkarmak istediğim sonuç : İnsanlar belli bir ölçüyü aşmamak şartıyla, muhafazakâr olmaktan çekinmemeli, istikrar içinde ve «rahat» yaşamaktan utanmamalıdır. Bugün öyle bir zihniyet vardır ki, ihtiyaç olup olmadığını, bir fayda verip vermeyeceğini düşünmeden, değişiklik yapmağı bir «iş» yapmak sayıyoruz; vasıtayı gaye haline getiriyoruz. Ameliyat bir hastayı kurtarır, fakat hasta bu vasıta ile kurtuldu diye, ameliyat etmeğı bir gaye saymamalıyız. Mak-sat, hastayı iyileştirip yaşatmaktır, ameliyat etmek değil.

Şu halde mesele, emniyeti sağlayan bir muhafazakârlıkla, toplumu yeni şartlara uyduran, tedbirli değişiklikler arasında bir denge bulmaktır.

* * *

Bazıları, «Masonluğun yolu, yöntemi eskimiştir. Bu eski usullerle Masonluğun her hangi bir maksadı gerçekleştirme mümkün değildir. Usulleri basitleştirelim; dışarıya açılalım; konferanslar verelim; neşriyat yapalım; her şeyi değiştirelim», diyebiliyorlar.

Peşinen şunu söyleyelim : Eğer Masonluk kendi gayelerini gerçekleştiremeyecek durumda ise, yani İnsanlık içindeki sapmaları, kendi prensipleri ile önlemeğe muktedir değilse, onu değiştirmeğe kalkmak abestir. Masonluğun prensiplerinden birisini değiştirmek, Masonluğun kendisini ortadan kaldırmaktır. Masonluk cemiyet üzerinde topluca hareket eden bir teşekkül değildir ki, şu tarzda hareket ederse müessir olur, denebilirsin. Eğer Masonluk kendi gayelerini gerçekleştiriyorsa, onu bir kenarda bırakmak, başka bir yol aramak lâzım gelir.

«Masonluğu haricî âlemde tanıtmak için gayret sarf etmeliyiz; bizi yanlış tanıyorlar, iyi tanısalar tesirimiz daha fazla olur», diyenler var. Bu konuda Masonluğumuzun öteden beri takip ettiği ve kanaatimce doğru olan düşünce tarzı şudur :

1 — Bazı insanlar vardır ki, Masonluğun ne olduğunu az çok bilirler. Dost da olsa, düşman da olsa, bunlara öğretilecek fazla bir şeyimiz yoktur. Olsa olsa, bunlar içinden bazılarını aramıza almağa çalışmalıyız; fakat her birisiyle teker teker meşgul olmak şartı ile.

2 — Bazıları Masonluğu bilmez, fakat bu mesleğe karşı tamamen ilgisizdirler. Bunlara söylenecek şey yoktur.

3 — Bazıları da vardır ki, Masonluğun ne olduğunu bilmezler, fakat Masonluğa, prensip olarak, düşman görünmek isterler. Bunlar mesele-nin ne olduğunu, zaten öğrenmek istemezler.

Bu muhakemenin sonunda «Öyle ise susalım; tamamen pasif kalım», gibi bir neticeye varmanın da lüzumu yoktur. Hakkımızda söylenen düşmanca ve kasıtlı sözler, üyelerimizin aleyhine neticeler doğurabildikten başka, değerli fakat ürkek haricilerin aramıza girmelerine de mani oluyorlar veya girdikten sonra kaçmalarına sebep oluyorlar.

Şu halde yapılacak iş, aleyhimizdeki hareketlere karşı «fiiliyat» ile cevap vermektir. Bu da, fert olarak Masonun «model insan» gibi görünmesi; teşkilât olarak, Masonluğun «hayır müesseseleri kurması» ile olur.

Fert olarak hareket tarzını şöyle ifade etmek istiyorum :

Masonlar arasında bulunduğumuz vakit, Mason yok, masonluk vardır. Yani, bir araya geldiğimiz vakit Masonluğu tetkik edeceğiz; kendi kendimizi yaratacağız; çok umumî olan prensiplerimiz içinde, hür, muhtar şahsiyetler haline geleceğiz.

Haricî âlemde bulunduğumuz vakit, Masonluk yok, Mason vardır. Yani, dışarıda prensiplerimizi yaymağa çalışmayacağız —bu, imkânsız ve manasızdır—; fakat, teker teker, model insanlar gibi görüneceğiz. Bunu Masonlar, zaten her zaman yapmışlardır. Büyük insanlık hareketlerinde Masonlar daima vardır; fakat teşkilât olarak Masonluk yoktur. Her Mason ferden ve kendi şahsiyeti ile, kendi fikirleriyle hareket etmiştir.

Teşkilât olarak kendimizi tanıtmak istiyorsak, yapacağımız iş, neşriyat yapıp gevezelik etmek değil, hayır müesseseleri kurmaktır. Büyük ve devamlı hayır müesseseleri kurabilirsek, bunları Türk Masonluğunun yaptığıını söylemekle, baş vurabileceğimiz tek «dışarıya açılma» yolunu bulmuş oluruz.

Hulâsa, mesele, prensiplerimizi tanıtmaya çalışmak değil (hürriyet, müsavat, adalet kardeşlik, müsamaha ve sairâ üzerinde konferanslar mı vereceğiz?); propagandamızı yapmak da değil (kendi kendilerimizin methiyelerini mi yapacağız?); fiiliyat ile kendimizi hür, âdil, herkesle kardeş, eşitliğe hakkaniyete riayetkâr, müsamahalı kimseler olarak tanıtmak oimalıdır.

Bu konu ile yakından ilgili bir mesele, Masonluğun, esrarla çevrili gizli bir müessese olup olmadığıdır. Bugün Masonluğun «gizli» olmadığını herkes biliyor. Geçen asırlarda gizli bir müessese gibi görünmesi, —belki de diyorum— Masonluğun usullerinden istifade ederek politika yapmak isteyen bir takım müessese ve kuruluşların, Kara Avrupasında yaratmış oldukları bir havadır; hürriyet, eşitlik gibi prensipleri, o zamanlar yaymak isteyenler, bunu, krallığın veya papalığın karşısında, açıktan açığa yapamıyorlardı. Yine büyük ihtimale, diğer bir sebep, gizlilik sıfatının Masonlara bir prestij sağlayacağı yolundaki bir düşünce olmuş olmalıdır. Ancak bu düşünce, Masonluğa faydalı olmaktan çok fazla, zararlı olmuş, üzerine şüpheleri çekmiş ve iftiralara maruz bırakmıştır. Muhakkak olan nokta şudur ki, Masonluk, gizli olmamakla beraber, içine kapalı bir müessesedir. Bununla beraber, bugün, ritüellerimiz, her yerde bilinir bir hale gelmiştir. Bir biraderin kendisini haricî âlemde Mason olarak tanıtmaması ise, kendisine kalmış bir meseledir.

* * *

Masonların hep aynı şekilde çalışabilmelerini sağlayan gelenekler, eski inşaat Masonları korporasyonlarının kaideleri, usul ve âdetleridir. Bunlar, Mason Mükellefiyetleri dediğimiz vecibelerde ve kısmen ana tüzüklerde ifade olunan âdetler, tabirler ve hitap şekillerinden ibarettir.

Masonluk, çalışmalarındaki usulleri, ilk zamanlarında olduğu gibi devam ettirmektedir. Bazı ufak tefek değişiklikler, en eski ritüellerin ruhlarında farklılık yaratmamıştır.

Masonluk İnsanlık gayesiyle çalışır. Prensipleri daima ve tamamen İnsanlığa ve onun haysiyet ve saadetine dönüktür.

Bunlara, beşeri diyebileceğimiz, şahıslarla ilgili bir geleneği ilâve etmek mümkündür. Kardeşlik ruhunun bir nesilden bir nesile intikal etmesinin belli başlı yollarından birisi, her kuşağın, kendisinden evvelkini tanıması; seneler boyunca beraber yaşadığı kardeşleri daima hatırlaması; Masonluğun devamlılığını sağlayan bir unsurdur. Her birimiz, bizden evvel yaşayarak, Masonluğun karşılaştığı güçlüklerle cesaretle göğüs germiş, «Büyük San'atı» geliştirmiş kardeşlere gönülden bağlıyız. Eski Masonların kaderlerini tetkik etmek, Masonluğuna bağlılık bakımından, hele genç bir Masonu son derecede hislendiren bir şeydir; çünkü Masonluk daimî tecavüzlere maruz kalmıştır : Kis-

kançlık, kin, açgönlük veya üstünlük duygusu, milliyetçiliğin aşırı hisleri, politika...

Gelenekler, Masonluğun tanınmasında, bir arada toplanmasında, Masonik hareketin tayininde tek ölçüdür. Çeşitli memleketlerde bulunan Obediyanlar arasındaki sağlam bağ, bunlarla temin edilebilir.

Gelenekler, aynı zamanda, bir takım hususî yenilikler yapmak ve «moderleştirmek» temayülüne karşı, tek ve sağlam silâhtir. Masonluğa yeni icatlar sokmak, mutlaka, bölücü temayüllere yol açar ve 1723 kurucularının tasavvur etmiş oldukları büyük eserin idealini tehdit ederler.

Erman kardeşimiz, çağımızda, insanlar arasındaki tesanüdü bozan bir faktörden bahsediyor : İktisadî sınıflar arasında düşmanlığı körükleyen, biri tamamen ortadan kalkıp, diğerinin tahakkümü altına girmediği kavganın sürüp gideceğini gösteren sınıf mücadelesinin, git-tikçe keskin, acımasız, hatta şuursuz bir hal aldığı söyledikten sonra, eski din ve devlet kavgaları içinde yaşayan insanlık, bundan farklı değildi ve Masonlar yine aynı problemlerle karşı karşıya idi, diyor.

Tabii öyle idi. Şunu da ilâve edeyim :

Cemiyetin şartları her zaman değişir, fakat İnsan ve İnsanlık her zaman ve her yerde aynıdır. Eski devirlerdeki mücadeleler de bugünkünden farklı değildi. Tarih, hiç şüphesiz, bir tekerrür değildir: aynı hadise, iki defa aynen cereyan etmez. Fakat insan, her yerde aynı insandır. Teknik süslemeler, onun ana insiyakı olan, şahsını ve soyunu muhafaza ve idame ettirmek hisleriyle, rahat yaşayarak mutluluğa ulaşmak arzularında bir değişiklik yapmaz. Onun için, başka başka şartlar içinde de olsa, her zaman aynı mücadeleleri verir.

Vaktiyle, Roma İmparatorluğunun yıkılışına sebep olan âmillerin başında, her büyük harekette olduğu gibi, yine ekonomik problemler yatmakta idi : Hıristiyanların ve kölelerin, Roma Patriçilerine karşı açtıkları mücadele ile, bugünkü mücadele arasında, mahiyet bakımından fark yoktur. VI ve VII. asırların büyük hicretleri, XI ve XII. asırların Haçlı Orduları; Fransız, Rus ihtilâlleri...

Fransız ihtilâline bugün, bir az da küçümseyerek, «Burjuva ihtilâli» deniyor. Çünkü o ihtilâlin arkasından doğan burjuva sınıfı, bugünkü mücadelenin, ortadan kaldırılmak istenen tarafıdır. Fakat 1789'lardaki

kavga, ezildiği söylenen sınıfla, ezdiği söylenen sınıf arasında, bir ekonomi savaşı idi. O zaman «tiers état» denilen sınıfla, bugünkü «işçi» kütlesi arasında, ekonomik bakımdan bir fark yoktur ve «hiç bir şey» olan «tiers état», «her şey» olmak arzusunda idi. Buna muvaffak olduktan sonra, ihtilâl öncesinin «hiç bir şeyi», «her şey» olmuş, yani feleğin çemberi dönmüş, alttakiler üste giderek «burjuva» olmuş, fakat tekerleğin alt tarafına, yine büyük bir kütle yığılmıştı. Bugün o tekerlek dönmeğe devam etmektedir.

İnsanlığın daima tekerrür eden problemleri karşısında, Masonluğumuzun gelenekleri, elbette aynen devam edecektir. Çünkü bizim prensiplerimiz, değişen ekonomik veya politik şartların, zaman zaman moda olup, sonra uykuya yatan problemleri değil; insan ruhunun değişmez haletini temsil eden prensiplerin ifade tarzıdır : Fakir-zengin, kuvvetli — zayıf; cahil — âlim; küçük — büyük, kadın — erkek... Herkesin içinde, hürriyet, eşitlik, kardeşlik ve insanlık haysiyeti arzuları, hiç değişmeden devam eder.

250 senelik geleneklerimizden hiç bir şey değiştirmeden, aynı gayelere varmamış daima mümkündür. «Bir zamanlar, Masonluk Mabedinin kurulması için hürriyet, müsavat, kardeşlik prensipleri kafi gelmekte idi» deniyor. Ben ilâve ediyorum : Mabedin kurulması için aynı prensipler yine kâfidir; yeter iki bez, Mabedi kurmak yolundaki geleneğimizi terk etmeyelim. Prensiplerin bugüne uygulanmaları farklı olabilir. Biz, bugünün insanları, aynı gelenek içinde yeni uygulama çabalarına bakıp «akıl yolu»nu tesbit edeceğiz. Bir zamanlar, hürriyet dendiği vakit, «fikir hürriyeti», nihayet «fikirleri ifade hürriyeti» kastolunurdu. Bugünün insanları «aksiyon hürriyeti» istemektedirler. Bu, bize, yep yeni ve muazzam güçlükleri olan bir problem gibi görünüyör, ama unutmayalım ki, 200 sene evvelki hava içinde, fikir hürriyetinin arzettiği güçlükler de o nisbette büyüktü.

Eşitlik prensibi, vaktiyle, hukuk önünde eşitlik sağlamaktan ibaretti. Bugün, bir taraftan ekonomik eşitlik, diğer taraftan, ona bağlı olarak «fırsat eşitliği» istenmekte, bu da, halli çok müşkül meseleler doğurmaktadır.

Masonlar, buralarda da, model insan olarak dünyaya ışık tutacaklardır. Bu gibi meselelerle uğraşan diğer insanlara nisbetle Masonların avantajı, taraf tutan bir nevi «parti» insanı olmamaları; meseleleri soğuk kanlılık ve teenni ile; bir tek fikre iman etmiş müteassıp in-

san gibi değil, akıl ışığında yolunu arayan sabırlı ve olgun insanlar gibi hareket edebilmelerindedir. 200 sene evvelki «müsamaha», yalnız din konusunda idi. «Mason her hangi bir dinden olabilir» fikri, o zaman için son derecede zor anlaşılan, ileri bir düşünce tarzı idi. Bugün, bu manada fazla bir şey ifade etmez. Fakat aynı müsamaha fikri bugün, dünyayı ikiye bölmüş olan fikir cereyanları karşısında, rolünü oynayacaktır. Bir Mason, hakikatin tamamının bir tek yerde olmadığını bildiği için, soğuk kanlı hareket eder; herkese, hakkını teslim etmeğe çalışır.

Daima aynı prensip ve usullerle hareket ettiği için, bazan fazla hareket, bazan fazla durgunluk yollarında ifrata kaçan cemiyet içinde, bir denge unsuru olarak fonksiyonunu ifa eder

Geleneksel Masonluk üzerine

Muğbil GÖKDOĞAN

Sahir ERMAN K. in ana çerçevesi içinde sunduğu güzel tablonun bazı noktalarına hepimizi bir az daha yaklaştırmak; bildiklerimizin tozunu almak; detayları daha iyi incelemek fırsatını hazırlamak çabasımdayım.

Muntazam Masonluk — Geleneksel Masonluk —, Saf, eski Masonluk gerçekten, tam manasıyla, tam Sahir K.in belirttiği gibi, İngiltere Büyük Localarının ve en nihayet İngiltere Birleşik Büyük Locasının eseri, hükümlerliliği ve muhafazası altındadır. Onun için yapacağımız inceleme bu konudur.

Kökü 1717 ye uzanan, bugünkü İngiltere Büyük Locası'nın hâlen, dostluk münasebetinde bulunduğu Muntazam Masonik Teşekküller : 1730 da kurulan İrlanda; 1736 da kurulan İskoçya; Doğu yarımküresindeki 14 B. L. ve B. M.; 7 Koloni B. L. si; 9 Kanada B. L. ları; 51 B. Amerika B. L. ları; 12 tane Meksika, Orta ve Güney Amerika Devletleri B. L.ları; 656 Distrikt ve diğer Dış L.laradan ibarettir. Türkiyenin Hür ve Kabul edilmiş Masonları Büyük Locası da bunlar arasındadır.

Bir kaç yüzyılı dakikalara sığdı-

rarak, yüzyılımızın hızlı tempo-
suna uyarak tekrar gözümüzün
önünden geçirebilirsek, tarih
olaylarını birbirine bağlaya bağ-
laya günümüze ulaşacağız ve
bildiklerimizi daha iyi yerlerine
oturtmuş olacağız diye düşünü-
yorum.

İngiltere'de eskiden 6 B. L. var-
dı; bunlardan, aynı zamanda 4
B.L. oluşmuştur; en eskisi, ilki,
kökünü ta 926 yılında York şeh-
rinde Kral Athelstan tarafından
kurulan «Masonlar Topluluğu»
na kadar dayayan ve Londra'da
Covent Garden'de, Charles St-
reet'deki Apple Tree taverna-
sında 1717 yılında kurulanıdır.

Diğeri Skoçlarınkidir, ama bu o
kadar eskiye gitmez. 12. yüzyıl-
da oralara gelen ve Melrose,
Holyrood, Kilwinning manastır-
larını (Abbey) inşa eden yaban-
cı Masonlardan türemişlerdir.
İngilterenin bir çok bölgelerin-
de York ve Kilwinning'ten kök-
almış pek çok localar kurulmuş-
tur. York Kardeşleri, şehirlerini
Masonluğun «MEKKE'si» olduğu-
na; ve Time İmmemorial Loca-
sının da 14. yüzyılda mevcut o-
landan akıp geldiğine inandıkları
için, Londra'dakinden geri
kalmayacaklarına karar vererek
1725 te Bütün İngiltere Büyük
Locası'nı (G. L. of all England)
kurdular; bu B. L.nın İngiltere
içinde sınırlı çalışmaları ancak

York şehrinde 2; Scarborough,
Ripon, Knarborough, Hoving-
ham, Swainton ve Rotherdam da
bire bir olmak üzere Yorshire'de
6; Lanshire, Macclesfield, Ches-
hire ve Hollingwood de olmak
üzere birer Loca kurabilmiştir.
Bu B.L. 1779 da Güney İngiltere
B.L. adıyla bir daha ortada gö-
rünmüş (G.L. of England South
of the River Trent) ve kurucu-
ları, ilk B.L. ya bağlı Time İmme-
morial L.nın üyeleri olmuştur;
Londra'da iki L.ya da patent ver-
miştir : Perfect Observance;
Perservance and Triumph. Fa-
kat akibetleri geçmişlerininkine
benzemiştir.

Üçüncü B.L. birinci B.L.nın için-
den çıkarak ve 12 yıl için için ça-
lışılarak gerçek rakip olan Büyük
Locadır. 17 Temmuz 1751 de
Londra'da Soho'da, Grek Street'
te, Turk's Head Tavernasında
resmen kurulmuştur. Adı «Eski
kurallara (Old Institutions) göre
İngiltere Büyük Locası» idi. Ü-
yeleri «Antients» Eskiler diye
anılır. Buna karşılık, ayrıldıkları
eski, birinci B.L.nın aslı üyeleri
de «Moderns» Yeniler, Modern-
ler diye anılırlar. Eskiler'e, 1772
de 3 Atholl Dökünü 1. B. Üs.
seçtikleri için, Athol Masonları
da derler.

Bu yeni kuruluş aslında bir re-
kabettir; bir ikiliktir; fakat şu-
nu hemen söylememiz gerekir

ki, bu ayrılık olmasaydı bugünkü Masonluk ta vücut bulamayacaktı. Şu halde, elle tutulur iki önemli kuruluş vardır ortada.. Ayrılış'ın iki ana nedeni vardı : Biri, birinci B.L. nın apatisi ve ihmâli ve Mesleğin sevk ve idaresindeki görünür beceriksizliği; diğeri, yüzyılın başlarında, bilinen ve gelişen, ritüelik ve merasime ilişkin hususlardaki farklar idi. Yani, çalışmalara yenilikler sokmak çabası ve Landmark'lerden ayrılma eğilimleri idi.

Birinci neden, B.L.nın 1730 la 1760 arasındaki gidişinden belli oluyor: Mason olan Horace Walpole K.in 1743 te neşrettiği bir yazı İngiltere'deki M.ların ne kadar kötü şöhretli olduklarını açıklar. Ayrıca (Mock-Mason)ların sokaklardaki geçitleri; B. Üstadların görevlerine az bağlılıkları; hatta bazılarının ihmalkârlıkları, Masonluğun itibarını çok düşürdü. 1737 de Wales prensi Fredrick'in tekrisi bile bu itibarı geri getirmeğe yetmedi 1739 da ısı'ad edilen B. Üs. 22 yaşında idi; ondan sonraki asil İskoçyalı da bir iş yapamadı. Lord Byron (şairin büyük amcası) 1747 de B. L. B. Üs. olarak 25 yaşında işbaşına geldi ve makamı işgal ettiği beş yıl içinde, ancak, dokuz defa B.L. toplantılarına katılabildi. Bulunmadığı oturularda çok gürültüler

oldu; hatta, yeni bir B.Üs. seçilmesi için üyelerin toplantıya çağırılması teklifi bile, ısrarla yapıldı ve zorla önlenebildi.

Bütün bu zayıflıklar tepkiler yarattı; yeni ve kuvvetli bir B. L.nın doğmasına ve gelişmesine de yaradı. 1742 den 52 ye kadar Londra bölgesinde 45 Loca kapandı ve bildiğimize göre mevcutların dörtte birinden fazlası öldü; bir kısım da yeni kurulan Eskiler'e dönüştü.

İkinci neden ise, daha da kuvvetli idi. 1723 te, 1730 da exposés adı altında iki gayrimuntazam ve önemli yayın ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi «A Masons Examination» ki «The Flying Post»un üç nüshasında, nisan 1723 te çıkmıştır. İkincisi ise, Prichard'ın «Masonry dissected» ki 18. yüzyılda yüksek başarılı bir yayın olarak İngiltere, İrlanda, Amerika ve Avrupa'ya bol miktarda yayılmıştır. Masonluğu merakedenler için de ilgi çekici bir belge mahiyetinde idi; merasimlere ve Hiram menkibesine de değiniyordu.

Bu sebeple gayrimuntazam tekerisler alıp yürümüştü. Bir tavernanın kapısında «Burada 2 s, 6 d'ye Mason yapılır» diye levha asılı olduğu tevsik edilmiştir. Bunda exposés'lerin büyük payı vardır. Herkes bunları okuyup öğrenince, bu işi biz de yap-

biliriz diye heveslere kapılmış, ayrıca, para da kazanmışlardır.

Masonluk, hızla, Fransa, İrlanda ve İskoçya'ya yayılmıştır. Buradan İngiltereye gelen bu Masonlar İngiliz toprağında yetişmemiş yeni fikirleri de beraber getirmeye başlamışlardır. Nihayet 1730 da Localara da kabul edilmelerini istemişlerdir. Resmî yönden bunlar gayrimuntazam idiler; bu itibarla B. L. sıkı bir karar aldı; 1. ve 2. d. tanınma usullerini değiştirdi ve muntazam olanlardan gayrisinin bunu bilmesine imkân kalmadı. Ama, bu, hemen B.L. nın büyük hatası haline dönüşüverdi; Ne kadar iyi niyetle yapılırsa yapılsın, her tarafta ve kendi üyelerince Landmark'ların ihlâlî şeklinde tefsire uğradı. Fakat tek mesele bu değildi. 1730 larda İngiliz ve İrlanda B.L.ları arasında sempati kaybolmuştu ve İngiliz B. L., İrlanda B.L.nca kurulan L.lara GM. gözü ile bakmakta idi. İrlanda ve Skoç B.L.ları ise İngiliz ritüelinde yapılan değişikliğe karşı olan ortodoks İngiliz Masonlarına büyük ve sıcak bir sempati duymakta idiler; nitekim o B.L. yı tanıdılar da... Tabii, bu iyi tesir etmiyordu ve işleri daha da çok karıştırdı. Sonunda da, rakip (rival) bir B. L teşkil etme fikri desteklenmiş oldu. İngiliz Masonlarından da bu fikri destekleyenler oldu.

Buna bölünme (Schism) değil, (Secession) infisal ya da ayrılma diyorlar.

Bir çok L.lar Londra'dan çok uzakta oldukları ve kolay kolay ziyaret edilemedikleri için B.L. tarafından emredilen değişikliklerin tatbik edilip edilemediği şüphelidir. 1732 den beri mevcut olan ve oradan oraya yer değiştiren askerî Localarda da durum aynıdır. Bir çokları, hâlâ, «Antient» ritüeli kullanmakta idiler.

Birinci B. L. nın mesleği zaptürapta alıp nızama sokmak için yapmak istediği işler, koyduğu kurallar, muhafazakâr, eski K. İerce otokratik hareketler diye nitelendiriliyordu. 18. yüzyıl başında, meselâ, masonik yürüyüşler çok sevilen bir şeydi; 1743 te bunu yasakladı B.L. ve KK.in çok canı sıkıldı. Ayrıca, giriş ücretlerinin tesbiti v.s. gibi, aslında küçük görünen noktaların sonuca etkisi büyük oldu. Ve böylece altı Locanın hiç bir B.L. ya balı olmadan, kendi kendilerine «Eski kurallar Büyük Locası» adını verdiklerini görüyoruz, (Hepsi en çok 80 üye kadardı, çoğu irlandalı teknisyen ve dükkân sahibi idiler) ki bu sıralarda eski B.L.nın üyeleri yüksek sosyal sınıflara mensup bulunuyorlardı. Eskiler'in ilk Genelsekreteri John Morgan'a

göre 1751 de adları «Hür ve Kabul edilmiş Masonların eski ve muhterem Cemiyeti» «The most Antient and Honorable Society of Free and Accepted Masons» idi. «...doğru masonik prensiplere dayalı eski mesleği canlandırmak..» istiyorlardı ve Üs. Muh.lerle Naz.ların her ayın ilk çarşambası bir araya gelmelerini şart koşuyorlardı ki, bu 1813 e kadar ve daha sonra da devam etti.

17 temmuz 1751 «Eskiler» in ayrı bir teşekkül olarak kurduğunu anlattığımız B. L.nın B. Üs.ı yoktur. O seneden sonraki mayıs ayında toplanan Büyük Kurul'un zabıtlarına göre, bu kuruluşun «Eski kurallar Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar B. L.» olarak devam ettiğini söylerler. Bu yirmi yıl içinde de Earl of Blesinton; 1771 de 3. Atholl dükü, 1775 te 4. Atholl dükü - ikisi İskoçya B. Üs. olmuşlardı. B. Üs görünürler. Eskiler B. L. sının kuruluşundan sonra, ikinci yılda, B. Sekreter J. Morgan görevine döndüğü -gittiği- için yerine, 18. yüzyıl meslek tarihinde en büyük isim olan Laurence DERMOTT (32 yaşında) seçilir. 1720 de İrlanda'da doğmuştur; ressamdır; ocak 1740 da mesleğe girmiştir. (L. No: 26). Orada 1. çekici tutmuş; sekreterlik te yapmıştır. Modern L.larının üyesi olduğu da söylenir; İngiltere-

ye 1747-48 de gelmiştir; 1752 de Eskiler'e (önce 9 sonra ayrılarak 10 No lu L.'ya) iltihak etmiştir. 1756 da ilk neşredilen Eskiler'in Anatüzük'ünü hazırlayan odur. «Ahiman Rezon» adını koymuştur. Maksadı «... eski Landmarkları gözönünde tutarak, Doğruluk, Karakter ve Moral ile Kardeş sevgisi konusunda nasıl hareket edeceklerini genç Kardeşlere öğretmek için...» olduğunu Earl of Blesinton'a söylemiştir. (Ahiman Rezon, faithful Brother Secretary ya da Brother's secret monitor gibi tefsir edilmektedir) Bir de «Yeni Mason'a kısa görev» metninde: (..Masonluk uğruna kendi, zati ve zarurî meşguliyetlerini (avocation) ihmal etmemek tavsiyesi vardır. Bunun için de bir dipnotu var: «...buradan şunu anlamalısınız ki bir Mason aynı zamanda bir çok Locanın malı olamaz ve L. dan Locaya koşmaz; başka deyimle Masonların ve Masonluğun arkasından koşarak işini ve ailesini ihmal etmez; fakat, her Mason L. sının nizamlarına kesinlikle ve tam olarak uymaya mecburdur; çünkü bir L.ya devam ve vecibeler hiç bir zaman, kendisine ve ailesine zarar vermez.»

* * *

Eskiler ve Modernler arasındaki ayrılık noktalarına gelirse, Mo-

dernler şu noktalarda hatalı görülmüyorlardı :

- a) 1. ve 2. derecelerde, tanıma usullerinde değişiklik. Bu, Eskiler'ce Landmark'ların tahrifi ve (innovation) sayıldı; asla uygun bulunmadı.
- b) Niyaz'ların kaldırılması ; (dua)
- c) 1723 Anderson Anayasası'nı esas alarak ritüel'de Hristiyanlık'tan ayrılma - Dechristianisation-. (Ritüel aslında tam Hristiyanî idi. Eski Royal Arch sistemi Hristiyan menşeli bir sistem olduğundan Modern'ler Royal Arch'ı tanımadılar; bu da o noktada dikkate alınmalıdır.)
- d) İhmale uğrayan ve tanınmayan, saygı gösterilmeyen Aziz Günleri; St. John- Aziz Yahya günü gibi ve onun dışında kutlama yapılmaması, v.s.
- e) Eski usullere göre Namzed'in hazırlanmaması;
- f) Ritüellerde kısaltmalar; lektürlerin atlanması, her dereceye ait kateşismın eksik kalışı;
- g) Tekris'lerde Eski Mükellefiyetlerin (Old Charges) okunmaması;
- h) Merasimlere sadelik getiril-

mesi, özellikle, tekrislerde K. kullanılmaması -iç dış K'lar hariç-;

- i) Bir Üs.'ın is'adında ezoterik -batınî- merasimden sarfınazar edilişi; buna karşılık, bazı L. larda gayrimuntazam olarak -gayr'resmî- bu türlü eski merasime devam olunması;

Eskiler bunda çok ısrar ederler ve bu merasimi yaşamamış kimseyi Royal Arch'a kabul etmezler. Halbuki, Modern'ler 3 dereceden başka şey kabul etmezler ve buna önem vermezler. Eskiler ise ek derecelere, özellikle «Knight Templar» ve «Rose Croix» derecelerine çok itibar etmişlerdir.

- j) Locanın eski usule göre hazırlanmasına uymamak -inhihaf-;
- k) Deacon (şemmas) lara -teşrifatçı ve merasim Üs.'larına yer verilmemesi; Modernlerde 1809'a kadar yoktur.

* * *

İki Masonik kuruluş arasındaki bu çekişme 1813'e kadar altmış yıl sürdü gitti... Eskiler 1761 de B. Üs. larına «Masonların Büyük Üstadı» adını verdiler; Modernler, bunu, bir yıl önce böyle yapmışlardı... 1766 da 1. B. L. nin dünya'da en yüksek masonik otorite olması fikri ortaya atıl-

di. 1768-1772 arasında, 1. B. L.yı ilhak etmek için kanunî yollara başvurulmuş, şiddetli fakat başarısız teşebbüsler -Parlamento'ya- yapılmıştır. Eskiler, bunu, harp ilânı gibi kabul ettiler. 1767 de Beaufort Dükü' Henry Somerset'in B. Üs. seçilmesinden sonraki 4 yıllık devrede bu zıddiyet daha da arttı. Bu zat ta bir yıl sonra, ilhak için Kral'a bir tasarı sunmuştu. Bu teklif L. lar içinde sirküle edilirken teşekkürün içinden bile itirazlar yükseldi ve olaylar çıktı. Fakat, 1772 şubatında Derneğin ilhakı için Parlamente'ya bir tasarı (Bill) daha sunuldu; hatta 1. ve 2. müzakereleri de yapıldı, fakat, üçüncü müzakere için yapılan oylamada B. Üs. Kaymakamı Hon. Charles Dillon «sine die» süresiz tehir teklif etmiş ve kabul olunmuştur; beş hafta sonra Beaufort Dükü B. Üs. ıktan istifa etti ve yerine Lord Petre geçti. (168 L. evet; 43 L. hayır dedi bu işe...)

Kuşkusuz, 1770 ler bu iki kuruluş için de en kötü yıllardı... 1774 te Eskiler'den Modernler'e karşı bir sempati gösterilmesine rağmen... Nitekim, daha sonra, 1777 de Modernler kendilerine Eskiler adını verenlerin birinci İngiliz B. L. ile münasebette olan L. lara asla kabul edilmemeleri yolunda bir tamim neşretti-

ler ve bu hal bir kuşak devam etti, gitti.

1738 Anderson Anayasasında «...bizim İngiliz B. Üs. ımızın patronajı altında...» ibaresiyle, yabancı L. larından sözeder. York şehrindeki «Old Lodge», İskoçya, İrlanda, Fransa, İtalya Locaları gibi... İngilterenin bunları eşit Kardeş L. olarak kabulettiği (Fransa, belki hariç) ve onların Eskiler usulüne göre çalıştıkları ve İngiliz Masonluğu'nu temsil ettikleri besbellidir.

Modernlerin hâli 1760 larda çok kötüleşmişti. 1764 de Cadwall Waller, dokuzuncu Blayney Lord'u, 44 yaşında B. Üs. oldu; askerdi; askerî L. da mesleğe girmişti; Eskiler'den olduğu da böylece söylenebilir ve talih onu Modernlerin en baş görevine getirmiştir. Kuvvetli şahsiyeti sayesinde B. L. sını ve diğer L. ların nüfuzunu arttırmayı başarmıştı. İsteği, İngiliz B. L. sını dünyada en yüksek Masonik Colonel John Salter'i Kaymakam yaptı; o da bir askerdi ve askerî L. da tekrsi edilmişti. (şimdi 134 No. lu Caledonian L. sı). Rakip L. dan ayrıldılar ve yeni L. kurdular ama hiç bir şey değiştirmediler; sade gençlerle takviye edildiler ki, bunlar arasında William Preston (1724-1818) adlı bir genç -matbaacı, baskıcı (printer)- vardır, sonra B. Kâtip

muavini olur ve 1772 de çıkan «Illustration of Masonry» kitabı için Mason tarihinin babası adını alır. Mezarı St. Paul katedralindedir.

Lord Blayney 74 L. kurar -19 u yaşıyor; Royal Arch'ı tervec eden ilk B. Üs. tır ki o zamana kadar masonik sistemden sayılmıyordu; ve bir çok modern L. larda tatbik ettirdi. B. Üs. lığı sırasında kendi de geçti bu yoldan; 1767 deki Charter'inde İngiltere Alî büyük Royal Arch şapitri ni kurdu; uzlaşmaya çok yardım etmiş oldu.

Ama muhalifleri, onu Modernler'le bir olup Eskiler'in âdetlerini tatbik etmekle suçladılar.

1767 de ondan sonraki B. Üs. genç Beaufort Dükü'nün devresinde, çalışmalar yine eski haline döndü ve 1809'a kadar resmî bir ıslahat yapılamadı.

18. yüzyılda Royal Arch'a büyük yardımı olan isimler arasında homas Dunckerley'yi unutmamak gerekir.

İki rakip B. L., birbirlerinin iyi ve işlerine gelen taraflarını ala ala yavaş yavaş ve yanyana çalışıp durdular; ama kafalar da çalışmaya başladı. Meselâ, Amerika'da meşhur bir Mason olan Dr Dalcho, iki sistemi de iyi tanıyarak «... önemli noktadaki gerçek fark bir eldivenin, önce sağ

ele mi, yoksa sol ele mi giyilmesi gerektiğinin münakaşasından daha büyük değildir» der.

Eskiler'in B. Üs. Atholl Dükü'de «... sorarım, iki kişi Londra Belcdiye Binasındaki Gog ve Magog heykelinin karşısında dursalar; biri, heykele yüzünü, diğeri de arkasını dönse ve biri Gog'un kendi sağında; diğeri ise Magog'un kendi sağında olduğu hakkında münakaşa ya da kavga edebilirler mi?» diye konuşur ve bu türlü görüşler yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır.

İlk B. L.'nı hizmetleri hiç unutulmaz; hele Dermott gibi bir şahsiyetin de güçlü bir hale getirdiği hâli hiç inkâr edilemez; ama, Modernler'in Dunckerley'si de tek ritüel, tek B. L. fikrini savunuyordu.

Bir de orta grup teşekkül etmişti. Bunlar iki tarafı da tutmadan müşterek bir sonuca varılması teklifinde idiler.

1794 de Kanada'dan dönen Kent Dükü Prens Edward'a, rakip B. L. ların Kaymakamları tarafından imzalanmış bir belgenin sunulmuşu çok dikkat çekicidir. Şöyle yazıyor : «...Haşmetpenahınızın barıştıracı etkisi ile hükümrânlık bölgelerinizdeki Hürmasonların genel kardeşliğinin, sayei şahanelerinde, yakında, birleşeceği ümidindeyiz...»

Ama, bu ışık daha ondokuz yıl uzakta idi...

* * *

Yavaş yavaş İngiltere'de ve dışarda efkâr-ı umumiye teşekkül etmeğe başladı; toleranslı görüşler çoğaldı; Birlik'in kurulması düşünceleri yayılmaya başladı. Kent Dükü Edward; Sussex Dükü Augustus Frederick; Earl of Moira ve sonra 1. Hastings Markisi (1790-1813 te B. Üs.) pek çok iyi niyetli Masonlar arasında özellikle zikre değer olaylardır. Modernler sonuncu zata ocak 1814 te, şükran borcunu ödemek maksadiyle 1500 İngiliz lirası değerinde bir biju hediye etmişlerdir.

Bu yumuşamadan istifade edilerek Kardeşleri uyarmak ve Birlik'e daha çok inandırmak ve eski Landmark'ların ihmal edilmiş görünen yanlarını tekrar sisteme almak üzere Modernler'ce 1809 ekiminde Promulgation Locası kuruldu ve şubat 1811 e kadar çalıştı. Bu Locanın üyeleri de Eskiler'le birleşmede büyük rol aldılar.

Modernler (1739 da çıkardıkları «kabul yasaklama» kararını da nisan 1809 da kaldırdılar; yumuşama başladı ve mart 1810 da Eskilerin de sesi çıktı; Eski Masonluk'un Landmarklarına saygı göstermek suretiyle vu-

kubulacak bir Birleşme'nin her iki büyük Loca için yararlı olacağı cevabı geldi.

1813 te Modernlerin İngiltere içinde ve dışında 1085 L. sı vardı; patent sayısı 641; listesinde 387 müracaat. Eskiler'in ise 521 L.; 359 patent ve listesinde 260 L. müracaatı vardı.

* * *

Birlik sözleşmesi (The Articles of Union)

Wales Prensi - sonra George IV, 1790 dan 1813 e kadar Modernlerin Büyük Üstadı- nden sonra mayıs'ta Sussex Dükü Kardeşi Augustus Fredrick yerine geçti; B. Üs. oldu.

Atholl Dükü de (4.) Eskiler'in, 1791-1813, B. Üs. idi; fakat istifa etti ve yerini Kent Dükü Edward'a bıraktı. Böylece iki kardeş iki B. L. nin Büyük Üstadları olarak, yan yana kaldılar. Sussex Dükü, Kent Dükünü Kaymakam seçti ve sonra Eskiler'in B. Üs. liğine seçilmesi kolaylaşmış oldu.

Kasım 1813 te, her iki taraftan seçilen üçer Üs. ca hazırlanan 21 maddelik Sözleşme, her iki tarafın B. Üs. ve Vazifelilerince; bir kaç gün sonra da B. L. larca tasvibedilmişti. Saf, Eski Masonluğun Holy Royal Arch'ını da içine almak üzere (sanıldığı gibi

derece olarak değil) üç dereceli; her iki B. L. nin ilk iki L. sına bir takım öncelikler tanınması; sıra ile, sonrakilerin alternatif olarak sıra sayısı almaları; St. George ya da St. John gününde veya B. Üs. in saptayacağı bir günde masonik festival; Reconciliation L. adıyla, Üs. Muh. lere eski Üs. Muh. lere hitabedecek -her iki kuruluşun- bir Loca kurulması; (iki sözleşme kaleme alınırken böyle bir Loca çalışmakta idi). Ritüellerin bugünkü şekli almasında bu Locanın büyük himmeti ve payı vardır.

* * *

Birleşme St. John gününde, 27 aralık 1813 te, Londra'da Freemasons Hall de vukubulmuştur. İki organın üyeleri tamamen karışık oturmuşlardır. Modernlerin B. L. toplantısı bitişik diğer bir salonda; Eskilerin B. L. toplantısı da diğer bir salonda ayrı ayrı açılmıştır.

Sonra, alay halinde içeri girilmiş; iki B. Üs. Kürsünün sağında ve solunda yerlerini almışlardır. Sözleşme okunmuş; onanmış; B. Hat. (Chaplain) tebligatını yapıp akdi duyurmuş ve İngiltere'nin «Hür ve Kabuledilmiş Masonları Birleşik Büyük Locası» nın kurulduğunu ilân etmiştir. Akit, B. Üs. larca -ikisi beraber- kürsünün önündeki ahit sandığı'na (Ark of covenant) merasimle konmuş,

kapatılmış ve Edebiyete kadar bozulmaması duasında bulunulmuştur.

Reconciliation L. üyeleri ile mümtaz yabancı misafirler, izin isteyerek çekilmişler; bir müddet sonra geri gelmişler; Kont de Lagardie (kuzeyde 1. Mason L. B. Üs.) uzlaştırma L.'nca (reconciliation) verilen açıklamaların ve metnin tam ve mükemmel olduğunu, grup adına beyan etmiş, takdir ve teşekkürlerini bildirmiştir.

Sussex Dükü Büyük Üstad seçilmiştir. Büyük görevliler seçilmişlerdir ve çalışmaya ara verilmiştir.

Araverme'de kadeh kaldırılırken B. Üs., Dünyanın her yerinde Sulh, İyiniyet ve Kardeşsevgisi için dilekte bulunmuştur.

Ara vermeden sonra çalışma yine devametti ve sonbuldu.

O gün, Crown and Anchor tavernasında kutlama yemeği yendi ve B. Üs.»... artık bundan sonra Atholl ya da Antient Masonları yok; Modern Masonlar da yok; artık Eski bir Kardeşlik'e ve Birleşik B. L. ya bağlı Hürmasonlar vardır...» diye konuştu.

* * *

Ama, gel gör ki insan her yerde İnsan'dır : Yıl 1823, Birleşik B. L. nin kuruluşundanberi daha on yıl bile geçmemişken ve Birleşik B.

L. nın dört L. nın kaydını silmesi bahanesiyle kargaşalıklar çıkarılmıştır ve bununla da kalmayarak yine eski kurallara göre «Hür ve Kabul edilmiş Masonlar Büyük Locası»nı, hem de İngiltere için kurmuşlardır, (Wigan). Bu 1825 ten 38 e kadar uykuda; 1866 lardan bir tutandıktan başka bir şey yok; 1913 e kadar Sincerity adlı bir Locası kalmış, o da Birleşik Ana B. L.'dan 3677 sayı ile patent alarak hâlen ve muntazaman yaşamaktadır.

Bunun reaksiyonu olarak, 5 haziran 1816 kararına uyularak Birleşik B. L., hemen, neşir ve yaygınlaştırma işini ön plana alarak «Emulation Lodge of improvement» adlı locayı organize etmiştir; her hafta, cuma günleri saat 1800 de, Freemasons Hall de toplanır; içten dıştan bütün muntazam Kardeşlere, sesiyle, sözüyle, hareketleriyle ritüellerin doğru tatbikatını talim eder. Öz de kuşkusuz çok önemlidir. 1894 lerde bu locanın üstatlığını yapan R. Clay Sudlow K. «...şekil, dış görünüşü, merasim, iyi bir şarabın içinden içildiği kadeh gibidir; ama namzede sunulan nektar'ın kalitesi bozursa yazık olur o kabın artistik güzelliğine...» ve bence tabii Namzede de... Bu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir.

Bundan sonra daha yaygın ve

etkin öğreti için «Instruction» ve «Research» Eğitim ve Araştırma Locaları da kurulmuştur; onlarda devam etmekte ve dikkatle takibolunmaktadır.

Bu nizamli sistemin içinde kalabilmek ve yaşayabilmek için Landmark'larla diğer geleneklerin mutlak a uygulanması, titizlikle uygulanması değişmez esastır.

Aksi davranışa sapan Fransa Grand Orient'ı 1878 den; Peru'nunki ise 1898 denberi, Maal'eseef gayrimuntazam durumdadırlar. Muntazam Masonlukla ilgileri tamamen kesiktir. Bütün dünyadaki üye sayıları onbinlerle sayılacak kadar azdır.

• • •

Bu detaylara girişin sebebi, gerçekten Masonluk'umuzun kadrini bilmemiz ve ne kadar değerli bir hazineye sahip olduğumuzu unutmamamız; bunun gerçekten bir bilim dalı niteliği taşıdığına inanmamız içindir. Bundan önceki yazıların birinde tezatlardan söz edilmiştir. Tezatlar zıddılaşmalar tabiatın bünyesinde var; en güzeli, belirlisi IŞIK ve GÖLGE... Bu, kuşkusuz, olacak ve devam edecektir. Mesele, DENGE meselesidir; armoni, ahenk meselesidir. Tolerans prensibimiz o gibi hallerde işin içine karışmaya başlar.

Üs. Muh. in bütün E. ni temsil eden şu hacim içindeki büyük rolü, yeni genç Kardeşleri bu esaslar göre hazırlamak ve olgunluklarını devam ettirmekten ibarettir.

Herkesin tek tek kendi kendini,

Mabedi, TANRI'nın içine girebileceği safiyette, tertemiz inşa edebilmesi tek hedeftir.

İyi Mason olabilmek için bu ilmi iyi öğrenmek ve iyi hizmet etmek en emniyetli iki yardımcıdır.

Franmasonluk Tarihine Bakış (1)

Çeviren : Tayfur TARHAN

Franmasonluk, bibliyografya bakımından bir rekor sahibidir denilebilir. 1925 yılında, **August Wolfstieg** adındaki ünlü Alman inceleyicisi, «**Bibliographie der freimaurerischen Literatur**» adlı eserinde, 54000 kadar başlık zikretmiştir; bunların bugünkü rakamı bilinebilseydi, her halde başdöndürücü olurdu. Kitaplık fişlerinde yer alan eserleri ve bu eserlerin bibliyografyalarında gösterilen kitapları incelemeye girişecek gözü pek bir araştırmacının, nereye kadar gidebileceğini kestirmek mümkün değildir.

Franmasonluk, geçmişte, iki tür yazarın ilgisini çekmiş olmak bahtsızlığına uğramıştır: müzevirler ve dalkavuklar. Günümüzde, bunlara bir

(1) ALEC MELLOR'un «Franmasonluğu ve Franmasonların Lügati»nden alınan bazı kısımlar.

üçüncü tür eklenmiştir: gerçekçi romancılarla, anket çırpıştırıcıları. Bu üçüncü tür en beterdir, çünkü objektiflik iddiasındadır.

Müzevirler, bir çeşit orijinal edebiyat türü ortaya çıkarmışlardır: Masonluk Aleyhtarlığı. İngilizlere karşı olan Masonluk aleyhtarlarına göre, Franmasonluk, İngiliz gizli hâkimiyetini dünya üzerine oturtmak için **Cromwell, Bacon** veya daha başkaları tarafından icad edilmiştir. Müsevilere karşı olan masonluk aleyhtarlarına göre, bütün ebediyanslar, yahudi yüksek mâliyesinin ahtapot kollarıdır.

Dalkavuklar da masonluğa daha az zararlı olmamışlardır. Bunların en ünlülerinden doktor **George Oliver** (1782 - 1867), «**Antiquities of Freemasonry**» adlı eserinde şöyle yazmaktan çekinmemiştir: «Eski masonik an'ane, Cemiyetimizin, bu yeryuvarlığının yaradılışından önce, çeşitli güneş sistemleri arasında var olduğunu ifade eder ve ben de tamamiyle aynı kanıdayım.»

1909 da, **Charles Bernardin**, «**Notes pour servir à l'histoire de la Franc-Maçonnerie**» (Franmasonluk tarihine hâdim notlar) adlı eserinde, şu iki istatistiği yayınlarken demiştir ki :

«Franmasonluğun kaynağını gösteren eserlerden incelediğim 206 sında, aşağıda saydığım 39 çeşit görüş buldum :

- 28 yazar, gotik çağın inşaatçı duvarcılarına,
- 11 yazar, İngiltere'ye,
- 5 yazar, Stuarts taraftarlarına,
- 6 yazar, İskoçya'ya,
- 3 yazar, Fransa'ya,
- 1 yazar, İsveç'e (1125 te),
- 1 yazar, Çin'e,
- 1 yazar, Japonya'ya,
- 1 yazar, Viyana'ya,
- 1 yazar, Venedik'e,
- 5 yazar, Cizvitlere,
- 7 yazar, eski Rose-Croix'lara,
- 5 yazar, Haçlı Seferleri'ne,
- 12 yazar, Tampliye'lere,
- 1 yazar, Albigeois'lara,
- 2 yazar, Bacon'un «Nouvelle Atlantis» Cemiyetine,
- 4 yazar, Gol râhiplerine,

- 1 yazar, Germenlere,
3 yazar, İskandinavyalılara,
2 yazar, sözde Kilwinning kulesine,
9 yazar, eski Roma'ya,
7 yazar, Yunanistan'a,
18 yazar, Mısır'a,
1 yazar, Doğu'ya (tasrih etmeksizin),
1 yazar, İran'a,
1 yazar, Zerdüş't'e,
1 yazar, büyücülere
6 yazar, eski Hindistan'a,
1 yazar, eski Kalde'ye,
6 yazar, yahudilere (başka bir işaretle bulunmaksızın),
1 yazar, Kaatiller Tarikatına,
1 yazar, Manes'in itizâl mezhebinden olan kimselere,
10 yazar, ilk hristiyanlara, ya da bizzat İsa'ya,
1 yazar, Bâbil kulesinde çalışmış olanlara,
3 yazar, Tufandan hayatta kalanlara, atfetmiştir.

Ayrıca, 20 yazar, zamanların karanlığında kendilerini kaybetmişlerdir.
15 yazar da, yeryüzü Cennetinde masonik bir Locanın mevcudiyetine işaret ederek, Yaradılış'a kadar geriye gitmişlerdir.

Ve nihayet, bir yazar da, Franmasonluğun dünyanın yaradılışından evvel mevcut olduğunu ifade etmiştir.»

Efsânevî Büyük Üstadların listesi de şöyle :

Moğol imparatoru Arobav,
Büyük İskender,
Kıral Arthur,
Ashmole (1617 - 1692),
Athelstane (895 - 940),
Auguste,
Bacon,
İmparator Carausius,
Christopher Wren,
Cromwell,
İngiltere kraliçesi Elfride,
Erwin de Steinbach,

Çin imparatoru Fo-Hi,
Godefroi de Bouillon,
Kıral Harold,
Hugues des Payens,
İsveç Kralı Ingon,
İngiltere Kralı Jacques II,
Jacques de Molay,
İsâ,
Jules César,
Louis le Débonnaire,
Mûsâ,
Nuh,
Numa,
Ormuzd,
Bâbil kulesi mimarı Phaleg,
Pierre l'Ermite,
Arslan Yürekli Rişar,
Romulus,
Salomon,
Saint Amphibole,
Saint Michel Archange,
Fauste Socin (de Sienne),
Lelio Socin,
Tubalcain,
Süleyman Mâbedinin mimarı Hiram.

Dalkavuklar, Franmasonluğun fransız ihtilâlini gizlice hazırladığını ileri süren Barruel'in mantık dışı tezini ve daha başka kuru hayalleri tasavvur etmekle kalmayıp, bunları kendilerine maletmişlerdir.

Günümüzde, kimileri tarafından iftira edilen, kimileri tarafından göklere çıkarılan Franmasonluk, üçüncü bir zümrenin, sözde objektif fikirlerin, pençesine düşmüştür. Bunlardan bazıları Franmasonluğa dair anketler, bazıları da gerçekçi gibi gösterilen romanlar yayınlamışlardır.

XVIII. yüzyıldan beri, daha sağlıklı anlayışta olanlar, masonik düşüncüyü, köken ülkesi olan İngiltere'de nitelendirmişlerdir.

1769 da, **Wellins Calcott**, «A candid disquisition of the principles and practices of the Ancient and Honourable Society of Free and accep-

ted Masons» adlı eserini yayınlamış ve «didaktik ekolün babası» ünvanına hak kazanmıştır. Nesiller boyu itimatla övülmüş olan bu kitap, açıklığına rağmen bir az donuk ve tatsızdır. Buna karşılık, **A. F. A' Woodford** tarafından «sembolizmin babası» olarak nitelenen, «Spirit of Masonry (1775)» adlı eserin yazarı **William Hutchinson**, kısmen de olsa, itibarını korumuştur. **William Preston** (1742 - 1818) ise, haklı olarak, büyük klasik ünvanını muhafaza etmiştir. Bu mübeşşirler, gerçek tarihçiler olan, İngiltere'de **R. F. Could** (1836 - 1915), **W. J. Hughan** (1841 - 1911), **D. Murray Lyon** (1819 - 1903) ve Birleşik Amerika Devletlerinde **Albert G. Mackey** (1807 - 1881)'in yolunu açmışlardır.

XIX. yüzyılda, tarihî araştırmada ün yapan alman bilimi, geçen yüzyılın sonundan beri, **A. H. Albrecht**'in şahsında iyi bir mübeşşir bulmuştu ve **G. Kloss** (1787-1854) ve bilhassa **J. Findel** (1828-1905) ile dev adımlar atacaktı.

Bütün masonik tarihin en önemli günlerinden biri, ünlü **Quatuor Coronati** İngiliz Locasının kurulduğu 28 Kasım 1884 olmuştur. Bu Loca, bir yüzyıla yakın bir zamandır, kendini sırf tarihî araştırmaya adanmıştır ve kabul etmek lâzımdır ki, ilk dünya Locası olmuştur. **Ars Quatuor Coronatorum** adlı yıllık neşriyatı ile de, bütün araştırma localarına ışık tutmuştur.

Sembolizmin, yâni semboller biliminin daha karmaşık bir tarihi olmuştur.

Franmasonluğun tarifi bile, İngiltere'de, XVIII. yüzyılda, klasikliğini hâlâ koruyan şu terimlerle yapılmıştır :

- What is Freemasonry?
- A peculiar system of morality, veiled in Allegory, and illustrated by Symbols

Bununla beraber, İngiltere'de uygulanan (Emulation, Bristol, Logie, V. B.) Rit'ler, nisbî sâdelikleri nedeniyle ve bilhassa, hemen hemen bütün sembolizmalarını «İnşa San'atı» olan tek bir kaynaktan almaları dolayısıyla, uzun ve âlimâne tefsirlere müsait değildi. Nitekim, sembollerin etüdü, İngiltere'de, tefsiri olmaktan çok, ahlâkî bir karakter taşımıştır.

Fransız masonluğu ise tam anlamıyla ikiye bölünmüştür. **Grand Orient de France**'a has olan ilk bir eğilimde, sembollere duyulan ilgi git gide

azalmıştır; bu Büyük Loca, kendisinin ve rasyonalist eğilimlerinin mantığına uygun olarak, kendi ritüellerini laikleştirmiş ve mânevîlikte şüpheli görülebilecek her şeyden tedricî surette arıtmıştır. XIX. yüzyılda Eski ve Kabuledilmiş İskoç Riti Yüksek Şûrâsının eğilimi olan ikinci eğilim, birincisinin aksine, derinliğine sembolist olmuştur. Geçen yüzyılın ikinci yarısından beri, İskoç Ritinin esas vasfı, İngiliz **Freemasonry**'sinin operatif temeline, Hermetizm'i idhâl etmek olmuştur. Böylece bu Rit, sembollerin etüdüne ve derin ezoterizm'e elverişli hâle gelmiştir. **Oswald Wirth**'in, dâhiyâne denilebilecek İskoç «semboloji»si, el'an tâzeliğini muhafaza eden hârika bir eser olarak zikredilebilir.

Görülüyor ki, masonluk hakkında, değişik tarzlarda polemik yapılmış, yaldızlı efsâneler anlatılmıştır. Bu bakımdan, ciddi bilgi edinmek isteyen hâricilerin veya genç masonların, hangi eserlere başvuracaklarını tayinde güçlük çekecekleri şüphesizdir. Bu güçlüğü yenmede yardımcı olmak amacı ile, **ALEC MELLOR**, «Franmasonluğun ve Franmasonların Lugati» adlı eserini yayınlamıştır. Görüş çokluğu ve çeşitliliği içinde kaybolmadan, ciddi bir inceleme yapmak isteyenlere yol gösterici nitelikte olan bu lugatta, Franmasonluğun tarihi, objektif bir şekilde özetlenmiş bulunuyor.

TARİHÇE

Mağara devrinden çıkıp, taşları alarak inşa yoluyla başlarının üzerine birer dam yapan insanlar mevcut olduğundan beri, mîmârî doğmuş bulunuyor. Mîmârî, uygarlığın anasıdır, var olma şartıdır, bu nedenle de, diğer sanatlara üstünlüğü ispatlanmaktadır.

Uzun yüzyıllar sonra, **Michelet**'nin deyişi ile, «dev inanç eylemleri» olan katedraller göklere yükselmiştir. Allahın, Evrenin Ulu Mîmârının şânına, şâhâne san'ata en yüksek yerini verecek mimarlar, taş yontucuları ve duvarcılar vardı. Localar, meslek birlikleri biçiminde, Orta Çağın sosyal mertebeler silsilesine uygun olarak (Ustalar, Kalfalar, Çıraklar) örgütlenen bu insanlar, ilk Franmasonlar olmuşlardır.

Bu kutsal meslek, çağdaş Franmasonluğa dönüşmek için nasıl bir değişime uğramıştır?

Bütün çağların kuşkusuz en olağanüstüsü olan bu biçim değişimini, üç tarihsel evre oluşturmuştur :

1. **Operatif** denilen, yâni Franmasonluğun somut yapımcılığı konu edildiği evre;
2. **Geçiş** evresi;
3. 1717 de, İngiltere Büyük Locasının kurulmasıyla ortaya çıkan **spekûlatif** Franmasonluk evresi.

OPERATİF FRANMASONLUK

EFŞÂNELER

Az önce değinilen istatistikler, Franmasonluğa ne kadar çok köken atfedildiğini göstermektedir; kaldı ki, bütün efsânelerin ve bilhassa yanlış kurumların şairâne olması gerekli idi.

Belçikalı tarihçi **H. Pirenne**'in ortaya koyduğu gibi, ortaçağ inşaat korporasyonları, Roma «Collegia opificum»larından meydana gelmişlerdir.

Bu korporasyonlar, **Nicolas III** ve **Benoit XII** adlı papaların fermanları sayesinde Avrupa'yı gezip dolaşan bazı hayâlperest yazarlar tarafından «Côme» dan geldiğinin ileri sürülmesinden meydana gelmiştir; aslında bu kelime, «co-mason»dan türemiştir («co-maçon», «commonachus» gibi, «co-moine» anlamında idi). Sözde fermanlara gelince. bunlar pek tabîî olarak bulunamamıştır, çünkü hiç bir zaman mevcut olmamıştır.

Sözde tampliye menşei de efsânevidir. Asker-râhip'ler olan o tampliyelerin çok inşaat yaptıkları ve böylece ustalarla iş ilişkileri sürdürdükleri muhakkak olsa da, sözde onlara ezoterizmi Doğu'dan intikal ettirmiş oldukları, yok oluşlarından dört yüzyıl sonra, baştan aşağı hayâl edilmiştir. Tampliye tarikatı her halde **Philippe le Bel** tarafından fecî şekilde imhâ edilmişti, fakat hiç bir zaman bir fikir cereyanı, ne de bir düşünür meydana getirmemişti. Ancak, XVIII. yüzyılda, Almanya'da, «yüksek derece» imâlâtçıları bundan mükemmelen faydalanmışlardır.

Siymyâcı menşe'de efsânevidir. Kuşkusuz, bir çok katedrallerin dekorasyonunda siymyâcı semboller bulunmaktadır, fakat bunun ortaçağ olarak tasavvur edilmesi, geniş bir ilham serbestisinin mahsûlü olmuştur. Peygamberlerin, İsrail krallarının ve mukaddesâtın yanında,

mevsuk olmayan İncil'lerden ve hattâ «Roman de Renart»dan (Başlıca şahısları hayvanlar olan ve 27 şiirden oluşan, XII. ve XIII. yüzyıllara ait bir koleksiyon) alınmış sahneler de yer almıştır. Bazı artistler, her bakımdan Gol'lü (gauloises) olan sahneleri, methal kapıları üzerine baştan aşağı işlemekle bile vakit geçirmişlerdir. Gnostikler (ilâhiyatçılar) tarafından intikal ettirilmiş, sonra da operatif'ler tarafından «eriştirilmiş» olan başka şekillere tekrar intikal ettirilmiş bir nevi gizli delâletin mevcudiyetini tasavvur etmek, kendni hayâle kaptırmak demektir. Hayalperes zihinler bundan geri kalmamışlardır; onlar, XVIII. yüzyıla ait olan İskoç Ritinin hermetizmini, Orta Çağa kadar götürecekti derecede hezeyâna kapılmışlardır.

Sık sık rastlanıldığı üzere, operatif Franmasonluk ile eski Lonca kalfalığının birbirine karıştırılması da, netice itibariyle, baştan sona efsâne, ya da hiç değilse mantıksızlıktır. Lonca kalfalığının yarım yüzyıldan beri en yetkili uzmanı olduğu şüphe götürmeyen **Roger Lecotté**, Fransa millî kütüphanesinin elyazmaları bölümünde masonik Fon'u idare ettiği sıralarda, buna karşı mütemâdiyen ateş püskürmüştür.

Franmason kelimesinin kökeni konusunda da hayâlî izahlar ortaya çıkmıştır. İlk defa 1376 tarihli bir İngiliz elyazmasında görülen «Free mason» deyiminin, (Bak. : D. Knoop et G. P. Jones, The Genesis of Freemasonry» sayfa : 12). yine XVIII. yüzyılda, fransızcaya «Frane-maçon» olarak aktarılmış olması, bu cümledendir. Bu deyim ilk defa 1563 yılında basılı bir kitapta rastlanılmıştır. Fransa'da, **Ferdinand Brunot** gibi fransız dilinde yetkili bir tarihçi, «Free mason»un «taş yontucusu» demek olduğu bilinmeden, «hür mason» (Franc-maçon) olarak tercüme edildiğini, fakat tatbikatta, bu iki şekil üzerinde uzun uzadıya tereddüt edildiğini ve **D'Argenson**'un bu deyimini İngiliz fonetiğine uydurarak «Fri-maçon» şeklinde yazdığını belirtmiştir. Histoire de la Langue française des origines à 1900, tome VI, p. 38 et note 5.)

SIRLAR

Operatif masonların «sırları» yok mu idi?... Vardı, hem de büyük önemde sırları vardı. Bunlardan bazıları meslek sırları idi, bazıları ise, meselâ bir köprü kemerinin sağlamlığını temin gibi, teknik nitelikte olanlar idi. Mâdenî çerçevesi büyük pencerelerin ışıldayan renklerini bize kim ve nasıl verebilirdi? Diğer bazı sırlar, okuma yazma bilme-

yenilerin çok olduğu bir devirde, hayati önemdeki rolü tasavvur edilebilen ve işe alınmada ya da bir seyahatte yardımcı olmak maksadiyle sâdece loncanın üyelerine hasredilen geçiş kelimesi - ingilizce «Mason's word» - gibi, meslekî idi. Bunlara daha başka tanışma yöntemleri de eklenmişti: işaret, selâm, el sıkışı. Bu sırlar gündelik ekmeğin koruyucusu olduğuna göre, bunlara ihânet, cinâyet olmazmıydı?

Böyle olunca da, vicdanları bağlamak için, basit bir vaitten çok daha görkemli ve korkutucu bir yemine ihtiyaç gösterilmiş olmasının daha kolay anlaşılması mümkün olmuyor mu?

İSTİHÂLE DEVRİ

Lonca kalfalığının, operatif Franmasonlukla birbirine kaynaşmaktan uzak olarak, onun çöküşüne katkıda bulunduğunu düşünmek mümkündür; çünkü lonca kalfalığı, Ağalığa karşı olan düşmanlığı ile, loncayı dağıtma eğiliminde idi.

Çöküşün tamamiyle değişik bir nedeni de, yeni bir mîmârîye yerini terkeden gotik san'atın çöküşü olmuştur.

Ve nihayet Reform, dînî yapılar üzerinde hiç değilse dolaylı olarak etkin olmuştur.

XV. yüzyılda dahî, operatif Masonluk, meşhur **Ratisbonne** Statüleri arasından bakıldığında, parlak bir durumda görülür ise de, bir kaç onar yıllık devreden sonra, denilebilir ki, Britanya adaları operatif masonluğun son burcu olmuştur.

Uzun bir geçmişi inkâr edilmemekle beraber, hakikî denilebilecek olan Franmasonluk, 24 Haziran 1717 de Londra'da doğmuştur.

Elizabeth devri ile 1717 arasında, Masonluk tarihçilerinin «istihâle devri» olarak adlandırdıkları uzun bir dönem geçmiştir. Kuşkusuz, ilk Büyük Locayı kurmak için 1717 de birleşen dört loca, hemen hemen can çekişmekte olan bir müesseseyi diriltmişlerdir ama, asıl hârikülâde olan tarafları, bu müesseseye, Londra ve Westminster'in dar çevresinden, her iki yarım küreye sür'atle yayılabilen bir yaşama kudreti bahşedebilmiş olmalarıdır. Uzun gebelik dönemi boyunca, «mü-dâhil olan bir şey» olmasaydı, bu mucize nasıl izah edilebilirdi?

Ashmole'e gelince, onun muhtıra defteri, locada hazır bulunduğunu 11 Mart 1682 gününde, yâni nerdeyse kırk yıl sonra yeniden kaydeder. Ne var ki, safderunlar, yine de muhtırasına her şeyi not etmemiş olacağını farzetmekte devam ederler.

Rose-Croix sembolleri (cetvel, şâkul, Süleyman mühürü), ancak XVIII. yüzyılda masonik sembolizmde görülür ki, Ashmole o zamana kadar çoktan ölmüştü. Bu sembollerden bazıları (bilhassa ilk ikisi) esasen Rose-Croix'ya ait değildi.

«ROYAL SOCIETY» (Kıral Cemiyeti).

Akla yakın gibi görünen başka bir varsayım da, masonik istihâlenin faal ajanının **Royal Society** olduğudur. Bunun vak'anüvisi Rochhester piskoposu **Thomas Sprat**, «Royal Society» için hayâl ettiği ve o çağda pek garip görünen bir programı, 1667 yılında, «History of the Royal Society» adlı eserinde ifşâ eder: o da, bu cemiyete bütün dinlerden yüksek zevâtın kabul edilmesidir. («Papacılar» da dahil olmak üzere, bize bugün alelâde bir müsamaha gibi görünen, fakat o zaman için müfrit bir karakter taşıyan bu durumu, genç spekülâtif Franmasonluk tekrar ele alacak, ve, gazetelere varıncaya kadar, kabahati Büyük Loca'ya yükleyecektir.) **Thomas Sprat**, daha XVI. yüzyılda savunulmuş olan bir doktrini kendine malederek, aklîselim sahibi her insanın, biri, kabul edilmişlere saygı göstermek için **zâhirî**, diğeri, kalbinin esrarında korunan **samimî** olmak üzere, iki dine sahip olması lâzımgeldiği fikrini işlemiştir. Bize iğrenç görünen böyle bir ikiye ayırış, ancak, o zaman aralarında harp hâlinde olan tarikatların çokluğu ile izah edilebilir.

Anderson Yasaları böyle bir şey ihtivâ etmez, fakat, «bütün insanların üzerinde mutabık oldukları din» mefhûmunun bu kaynaktan geldiğinden şüphe edilmez gibi görünür. Thomas Sprat'ın bir kabul edilmiş Franmason olup olmadığını bilmiyoruz. Buna karşılık, **Désaguliers**'nin ve spekülâtif Franmasonluğun daha başka kurucularının, «**Royal Society**»nin «**Fellows**»u (arkadaşları) oldukları dikkat çekicidir. Thomas Sprat'ın kitabı ışığında, yakından bakıldığında, 1717 - 1723 Franmasonluğu, bir akademi için düşünülmüş daha eski zamana ait bir programın, dünya ölçüsünde genişletilmiş şekli gibi görünür. **Yasalar Kitabında** ifade edilmemiş ve fakat, ikinci baskısında (1738) sık sık bahis ko-

nusu edilmiş olan «Deputations beyond Seas» aracılığı ile derhal ortaya atılmış olan İngilterenin masonik misyonu, esasen programda bir nüve hâlinde yer almış bulunuyordu. Aynen zikredelim :

«I have already often insisted on some of the prerogatives of England; whereby it may justly elaim to be the head of a philosophieal league above all countries in Europe. I have urged it's situation, it's present genius, and the disposition of it's merchants» (1).

Böylece, 1717 de, biri, dört «Eski Loca»nın birleşmesiyle sâdece lonca sosyolojisini ilgilendiren, diğeri ise, çok daha derin olmak üzere, ikili bir olay meydana gelmiştir. Çağdaş gözüyle uzaktan bakıldıkta, bu ikililik, zamanla gölgelenmiş ve ancak analizin teşrih bıçağı ile keşfedilebilir hâle gelmiştir. Franmasonluğu ölümden kurtaran son operatif masonların, bu ikililiğin târihi portresini kavramaktan uzak kalmış olmaları muhtemeldir.

SPEKÜLATİF FRANMASONLUK

Büyük Loca'nın kuruluşu

24 Haziran 1717 deki târihi olay bilinmektedir. O tarihte, Saint-Jean (Sen-Jan) patronal bayramında, Londralı dört loca birleşmişlerdir. Bu localar şunlar idi :

- Goose and Gridiron (Kaz ile Iskara)
- Crown ale house (Taç birahanesi)
- Apple tree (Elma ağacı)
- Rummer and grapes (Büyük bardak ve üzümler)

Can çekişen Masonluğu kurtarmak için, bu localar, başında bir Büyük Üstad olan ve Büyük Loca adını alan federal bir kuruluş vücade getirmeyi kararlaştırmışlardır. Böylece, Büyük Üstadlık bir müessese hâlini almıştır. Bu yüksek göreve ilk seçilen **«Anthony Sayer, gentleman»**

(1) «İngilterenin bazı imtiyazları üzerinde sık sık ısrar ettim; bu suretle İngiltere, bütün Avrupa memleketlerinin üstünde, felsefi bir ligin başı olmayı haklı olarak isteyebilir. İngilterenin durumundan, hâlihâzır istidadından ve tâcirlerinin dağılım tarzından sık sık bahsettim.»

olmuştur. Franmasonluk, önce İngiltere'ye, sonra bütün Avrupa'ya, sonra da, Amerika'ya kadar yayılmıştır.

1723 te, Büyük Loca, evrensel Franmasonluğun anayasası olan, meşhur **Anderson Nizâmâtını** yayınlamıştır.

Böylece doğan yeni Franmasonluk, artık somut binalar inşasını amaç edinmiştir. Mimarî anlayışını timsalî olarak değiştirmiş ve yeni amacı, insanların mükemmel surette inşasından başka bir şey olmamıştır. Mübeşşir nesiller tarafından İncil'den iktibas edilen Süleyman Mâbedi, bir ülkü haline gelmiştir. Gönyeye, pergele, çekice, taşçı kalemine ve atalarca saygı gösterilen diğer avadanlıklara, bâdemâ sembolik bir anlam verilmiş ve kübik şekil almaya tahsis edilen ham taş, kendi kendini değiştirmek için bu avadanlıkları kullanmasını bilen insanı remzetmiştir. Esasen dünya nedir? Ebedî çabada olan muazzam bir şantiye. Bunu Evrenin Ulu Mimar'ından başka kim kurabilirdi?

Tarihin izah edebileceği nedenlerle, operatiflerin sırları muhafaza edilmiş olmakla beraber, bunlar bâdemâ, sadece erişirme yoluyla intikal ettirilebilmiş ve, yine de sembolik olan, bambaşka bir anlam kazanmıştır.

FIRTINALAR

İngiliz Hükûmeti, genç kuruluştan kuşkulanan için, hayli bilgi sahibi olmuştur. Önce ona müsamaha etmiş, sonra kolaylık göstermiş, eninde sonunda da, ona Büyük Üstadlar olarak, saf kan prensler vermiştir. Avrupa'da bunun aksine olarak, masonik toplantıların sırrı, gerek katolik, gerek protestan memleketlerde, cumhuriyetlerin olduğu gibi, prenslerin de şüphelerini uyandırmış ve çoğu cezalandırılmıştır. 1738 de, Papa **XII. Clément**, Franmasonlara karşı «**In eminenti Apostolatus specula**» fermanını kullanmıştır; bu ferman, 1751 de, **XIV. Benoit** tarafından «**Providas**» fermanı ile teyid edilmiştir. Bu vaziyette, Kilise kendine has mânevî cezâlar marifetiyle, laik Devletlerin ayaklarını dolaştırmaktan başka bir şey yapamamakta idi. Buna gizli bir neden eklenmiyor mu idi? Sanırız ki, evet.

İngiltere'de dahi, **Antients** (Eskiler) ile **Moderns** (Çağdaşlar) arasındaki ihtilâf yüzünden, başka bir fırtına kopmuştur. Bunun yakın sebeplerini, bazı Büyük Üstadların gevşekliği, aynı zamanda da, rezâ-

let hâlini alan ritüel konusunda Büyük Loca'nın beceriksiz yenileştirilmesi teşkil etmiştir; fakat derin sebepleri çok daha ağır olmuştur. Bu ihtilâf, yanlış olarak nitelendirildiği gibi bir fikir ihtilâfı olmamış, fakat 1717 de kurulan Büyük Loca'nın karşısına rakip bir Büyük Loca'nın dikilmesi doğmuştur. İrlandalı bir bina ressamı, **Laurence Dermott** (1720-1791), isyan bayrağını çekmiştir. Mütevâzî menşesine göre oldukça kültürlü, ateşli bir Mason olan **Laurence Dermott**, «**Ahi-man Rezon**» (Bir kardeşe yardım) adlı kitabında, uzun ve şiddetli ithamnamesini ortaya koymuştur. Ona ve onun sâliklerine göre, «Antients» terimi, 1751 de kurulan yeni Büyük Loca'ya, «Moderns» terimi ise, kötüleyici bir anlamda, 1717 nin Büyük Locasına uygun düşmekte idi, çünkü L. Dermott, bu Locayı, bazı noktalarda, masonik an'ane ile ilişkisini kesmiş olmakla ithâm ediyordu. Ancak kısmen haklı olan bu ithamlar, yukarıda bahsi geçen ritüel tâdilâtına karşı olmakla beraber, aynı zamanda da, ritüelin «hıristiyanlaştırılmasına», bazı patronal bayramların unutulmuş olmasına, bazı duâların ve nutukların, aynı zamanda da locada kılıç taşımının kaldırılması suretiyle merasimlerin haddinden fazla basitleştirilmiş olmasına, is'ad edilmiş üstadların ezoterik merasiminin metruk bırakılmasına, ışıkların yerlerinin değiştirilmiş olmasına karşı idi. İki Büyük Loca arasındaki savaş, XVIII. yüzyıl boyunca bütün şiddetiyle devam etmiş ve nihayet, 1813 te kesin olarak sona ermiştir. 1813 tarihi, özel surette kurulmuş karma bir «Barıştırma Locası»nın uzun çalışmaları sonucunda hazırlanan meşhur «**Act of Union**» ile, iki Büyük Locanın birleştiği tarihtir, yâni, bugünkü **İngiltere Birleşik Büyük Locası**'nın resmî kuruluş tarihidir. Bir çok noktalarda, Moderns (yâni Çağdaşlar) inkiyad etmişlerdir ve tarihçiler, bugünkü masonun, XVIII. yüzyıl «Antients» (Eskiler)ine karşı sonsuz teşekkür ve saygı borcunun bulunduğunu, zirâ onlar olmasaydı, ancak fakrûddeme uğramış ve bir bakıma dönme olan bir masonluk tevârüs etmiş olacağını haklı olarak belirtebilmişlerdir. Onlarsız, **Royal Arch**'ın ve **Mark**'ın temsil ettikleri masonik mücevherler de kuşkusuz günümüze kadar ulaşamayacaktı.

BİR RİTLER SAVANI (1)

Tıpkı gür bir nehir gibi, İngiliz Franmasonluğu, o zamandan günümüze kadar akıp gelmiştir. 1813 ten beri mânevî huzura avdet edilmiş olma-

(1) Savan (fransızca: savane) = Uzun kuraklık mevsimli tropikal bölgelerin karakteristiği olan otumsuz teşekkülât.

sı, bir elmasın yontulmasını ve parlatılmasını mümkün kılmıştır ki, o da **Emulation Riti**'dir. En sâf eski an'nenin doğrudan doğruya mirasçısı olan bu Rit, onun ritüelini ve 1823 te kurulup bugün her zamankinden daha nüfuzlu olan meşhur **Emulation Loge of Improvement**'i (Tekâmül Rekabet Locası'nı) tanzim eden **Peter W. Gilkes**'e (1765-1833) çok şey borçludur. Adı geçen Loca, âdetâ bir loca değil, fakat, «mürebbî»lerin orada ritüeli inceden inceye izah ettikleri ve, her loca görevlisine ait rolün ezbere bilinmesini ve mükemmel bir ifade ile söylenmesini gerektiren merasimleri meşkettirdikleri bir mekteptir. Genel olarka İngiliz locaları, merâsimlerinin vekarını bu locaya medyundurlar.

Fransız Franmasonluğunun menşei karanlıktır. Bununla beraber, ilk locaların, «**Chevalier de Saint George**» denilen sâkit saltanat müddâisi **III. Jacques**'a sâdik stüartistlerden müteşekkil askerî localar oldukları kabul edilmektedir. Daha evvel meşhur «**Saint-Germain Locaları**»nın mevcut oluşu iyice aydınlatılamamıştır. En eski Fransız masonik belgesi, «**Les Devoirs enjoints aux Maçons libres**» (Hür Masonlara emrolunan Görevler) (1735) adını taşıyan anayasa olup, FM⁴. 146 kod No. su ile Fransa Millî Kütüphanesinin Elyazmaları bölümünde muhafaza edilmektedir. Bu anayasada, İngilizce **Free mason** deyimini, «Maçon libre» (hür mason) olarak tercüme edildiğine göre, Franmason deyimini henüz görülmemektedir. **Anderson Nizâmâtı**, «bütün insanların mutabık oldukları din»den başka bir dine icbar etmeksizin, Allaha inanca lüzum gösteriyordu. Bu nizâmât, sâde «théiste» idi (Allahın şahsen mevcudiyetini ve dünya üzerindeki tesirini teyid eden felsefî doktrine bağlı idi) fakat «déiste» değildi (Tanrıci, yâni, bütün vahiyleri reddeden ve sâdece Allahın mevcudiyetine ve «doğal dine» inanan dînî doktrine bağlı değildi). Fransız belgesi, «la religion dont tout ehrétien convient» (bütün hıristiyanların mutabık oldukları dine) lüzum göstermekle, **Anderson Nizâmâtı** ile tezat hâlinde olmuştur ki, bunda, «Rite Rectifié'nin uzak menşeiini görmek mümkündür.

İlk Fransız Büyük Üstadlarının problemi, güçlülere yol açmıştır. Bunlardan biri - ve bizce ilki - olan **Derwentwater** lordu **Charles Radcliffe**, ikinci Jakobit «**Rising**»in bahtsız kahramanı olmuş ve, katolik inancının aynı zamanda da meşrû kıralının şehîdi olarak, 1746 yılında Londra Kulesi üzerinde başı kesilmiştir.

Polisle bazı çekişmelerden sonra, Fransız Franmasonluğu, **Antin** dükü, sonra da **Clermont** kontu gibi iki yüksek şahsiyeti Büyük Üstad edin-

miştir ki, bu da bu çekişmelere bir son vermiştir. Esâsen **XII. Clément**'in fermânı, Parlamentolar tarafından teşkil edilmemiş bulunduğuna göre, gallikan Kilisenin hakları mucibince, Krallık dahilinde hiç bir zaman tatbiki kaabil görülmemiştir. Fransız Masonluğu parlak devirler yaşamış ve büyük şahsiyetleri olmuştur, fakat 1773 den sonra dahi bitmez tükenmez iç kavgalara sahne olmuştur. Bu kavgalara son vermek üzere, merkezî bir teşekkül olan «**Grand Orient de France**» kurulmuştur.

Kargaşalığın başlangıç sebebini, Londra'da 17 Mart 1730 da, **Horn** Locasında eriştirilmiş olup, Jakoben'ler uğruna acemice çaba harçmak için Paris'e sığınmış olan, asilleştirilmiş iskoçyalı **Ramsay**'in meşhur nutku teşkil etmiştir. O zaman iktidarda olan yumuşak başlı kardinal **Fleury**, her ne pahasına olursa olsun, İngiltere ile anlaşmayı öğütlüyordu. İngiltere'de de, **Sir Robert Walpole** aynı politikayı övüyordu. Ramsay, **stüartist** zümreye bütün fransız zâdegânını ve mümkünse bizzat XV. Louis'yi dâhil etmeye niyetlenmiştir. **Fénélon**'un müridi olan ve bir tarihçisinin «dîni mâcerâcı» olarak vasıflandırdığı bu aşırı heyecanlı adam, yumuşak yürekli kardinalden başka herhangi bir görevlinin zindana attıracağı bir başbelâsı olarak kendini gösteriyordu. Kardinal onu sâdece, Paris locaları çin hazırladığı ve metni «*Almanach des cocus*» sayesinde bize ulaşan aşırı heyecanlı nutkunu söylemekten menetmiştir. Ramsay, bu nutkunda, Haçlı Seferleri esnâsında Arzı Mukaddes'te doğmuş bir Franmasonluk efsânesi ortaya atmıştır. Bu ise, «Yüksek Dereceler hâdisesinin» ortaya çıkmasına yetmiştir.

R. Le Forestier, ölümünden sonra yayınlanan «*La Franc-Maçonnerie templière et occultiste aux XVIIIe et XIXe siècles*» (1970) (XVIII. ve XIX. yüzyıllarda tampliyeci ve gizli Franmasonluk) adlı eserinde, masonik tarihin, bir bakıma yalanlayıcısı olan bu görünüşünü uzun uzadıya incelemiştir.

Hermetizm'e meftûn değerli zekâlar, onun temel verileri ile masonik sembolizm arasında bir sentez yapmayı tasavvur etmişlerdir. **Element**'ler teorisi, Franmasonlukta, Toprak, Hava, Su ve Ateş deneyleri olarak yer almıştır. **Felsefi yumurta**, Düşünce Odasında yerini bulmuştur. Tuz ve Kükürt sembollerinin (eriştirici derin bir anlamı olan Cıva müstesnâ) ve ekseriya Horo'nun yanında duvara yazılı olan V. I. T. R. I. O. L. kelimesinin adayın gözüne görünmesi için, bu felsefi yumurta (Emulation Ritinde hâlen olduğu gibi) artık soyulmuş ve çıp-

lak değildir. **Alevli yıldız** parlamıştır... İncil ile renklendirilmiş başlanğıçtaki operatif Masonluk, böylece, -özel operatif ritleri muhafaza ve özen de inkişaf ettirmekle beraber- kendisinin de inşa san'atından geldiği gibi, allegorik bir mâdencilik san'atından alınmış geniş bir yeni sembolîği massetmiştir. Sonraki **Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti**, üç «mavi» derece hâlinde, bu sentezden ortaya çıkmıştır.

Ayrıca, buna benzer bir vetire, haricî elemanların diğer bir birleşimi ile, artık derinliğine hermetist olmayıp, hıristiyan ve artistokratik tutumda olan «Rite Ecossais Rectifié»yi oluşturmuştur. Bu Rit de, bu karakteristiğini muhafaza etmiştir.

Hermetizmin Orta Çağda geliştiği ve operatif Franmasonluğun da aynı çağda geliştiği bahanesiyle, bazı sathî zihinler, bunlar arasında bir teselsül tasavvur etmişlerdir. Orta Çağ mimârisinde bulunan simyâcî tezyinât'a rağmen, bu nazariye yanlış ve hattâ mantık dışıdır. Nasıl ki bir dil halktan gelen ve bilimden gelen kelimeler ihtivâ ediyorsa, Franmasonluk da, massettiği bir takım dış unsurların üzerine eklendiği, yerli (autochtone) bir temele sâhiptir.

İKAME EDİLEN YOL

Başka bir efsânenin aksine olarak, Franmasonluk, Fransız ihtilâlini yapmış değildir. Bu devre zarfında, localar ortadan kaybolmuş ve Franmasonlar göç etmiş, şuanlık etmiş, ya da idâm edilmişlerdir. Ondan sonra, uzun süren **Napoleon** tahakkümü gelir. Fransız ihtilâl ayının (Brumaire) adamı imparator olunca, bir kararname ile Franmasonluğu yasaklamak ve bu taktirde, dolaylı olarak, gizli bir cemiyet yaratmış olmak, ya da Franmasonluğu altından bir zincir marifetiyle kendine bağlamak arasında bir tercih yapmak durumunda kalmıştır. Tereddüt etmemiş ve, **Bourbon**'ların avdetine kadar, locaların esas unsuru hâline gelmiştir. Bourbon'ların avdeti, büyük adam resimleri koleksiyonlarından da anlaşıldığı üzere, müttehit Masonluklarca desteklenmiştir.

XIX. yüzyılda, politik değişmelerin lehine olarak, **Jean Baylot'nun** «ikame edilen yol» adını verdiği önemli bir olay meydana gelmiştir.

Viyana kongresinden doğan Avrupa nizâmı, İmparatorluğun katliâm-larından sonra, Kilisenin mânevî iktidarının tekeffül ettiği meşrû ni-

zâm idi, ancak böyle bir nizâm, hitâbet kürsülerinin ve basının hürriyetini değil, tazyikini gerektiriyordu. Dolayısıyla, muhâlifler suikast etmişlerdir. «Öteki»nin eski muhâfızları, cumhuriyetçiler, **Carbonari**, velhâsıl bütün bir yeraltı dünyası, sonunda, 1848 de, bütün Avrupa'da patlayacak olan yıkım çalışmalarına başlamıştır. Eski Rejimin müesseseleri olarak, bir az ihtiyarlamış telâkkîsi ile hürmet gören Localar nüveleşmişler ve çabucak, polisin müdahale edemeyeceği melce'ler hâline inkilâp etmişlerdir. Esasen localar, Fransa âyân âzası, Akademi üyeleri ve aynı zamanda «Ültra»lar denilen kıralcılarla dolu değil mi idi? Bu bulunamaz olan meclis, çok mümtaz Biraderlerle meşbû idi. Temmuz monarşisi altında, **Gaston Martin**'in deyimi ile, yeni bir masonik zihniyet ortaya çıkmıştır; artık ihtilâlcileri üyeliğe kabul etmeyen **Grand Orient**, bir sol kuvvet hâlini almıştır. Öte yandan, Papa aforozlarının katoliklerin (geciktirilmiş bazı Gallikan'lar müstesnâ) Franmasonluğa intisâbına mâni teşkil etmesi, sâdece katolik olmayanların Franmasonlukta ve sonra da kendi aralarında buluşmalarına yol açmıştır. 8 Haziran 1847 de, **Proudhon**'un **Besançon** locasında eriştirilmesi, bir rezâlet olmuştur; insanın Allaha karşı görevlerine dair soruya: «Harp!» cevabını vermiştir. Proudhon'un antiteizmi yerleşmeye başlamıştır. II. Cumhuriyet devrinde, Haziran günlerinden sonra, Grand Orient ve onun burjuva idarecilerini korku almıştır. 13 Nisan ve 10 Ağustos 1849 tarihlerinde statüleri gözden geçirilmiş ve, İktidara itimad telkin etmek için, Ana Nizamnâmeleri, Allahın mevcudiyetinin ve ruhun ölümsüzlüğünün Franmasonluğu **temeli** olduğunu ifade etmiştir. Bu maskeleyen kısa sürmüştür. Romen Sorunu, sonra da 1871 i müteakip cumhuriyetçilerin zaferi sebebiyle, İkinci İmparatorluğun alevlenen ruhban sınıfı aleyhtarlığının lehine olarak «Allaha harp», konvan üstüne konvanlarda yeniden başlamış ve, 1877 de, Grand Orient'in «Evrenin Ulu Mimarı» adını Anayasasından sildiğinde, Kilise aleyhtarı cereyanın, Allahı öldürdüğünü sanmış olsa gerek! Bunun üzerine, İngiltere Büyük Locası derhal, sonra da tüm evrensel muntazam Franmasonluk, Grand Orient ile bütün ilişkilerini kesmiştir.

Rite Rectifié, 1828 de, müntesip kifayetsizliğinden, İsviçre'ye ric'at etmiştir. Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Ritinin Yüksek Şûrâsına gelince, onun XIX. yüzyıldaki tarihi, Fransız Franmasonluğunun «birleşmesini» gerçekleştirme görünümü altında, Grand Orient'in ilhâkı için yapılan ısrarlı teşebbüslere karşı, uzun bir direniş gösterme tarihi olmuştur. 1880 de, Grand Orient idrâklerinin kendi saflarına kazandırmış olduğu oniki loca, ayrılarak, geçici olan bir «Grande Loge Symbolique Ecos-

saise» kurmuşlardır. Yüksek Şûrâ, bunları yeniden kabul etme zaafını göstermiştir ve, 1894 de, yüksek (4 ilâ 33) dercelerin kazâî hakkı Yüksek Şûrâ'da kalmak kaydıyla ve kendi kazâî hakkı ile 3 «mavi» dereceye inhisar etmek üzere, «**Grande Loge de France**» kurulmuştur. O andan itibaren, «Grande Loge de France»ın «uzun azâbı» denilen durum başgöstermiştir.

1893 te, Fransız Masonluk hayatında, ihtilâlcî denilebilecek başka bir olay meydana gelmiştir: **Maria Deraismes** tarafından, karma, yâni kadınlara açık bir obediyan olan «**Droit Humain**» kurulmuştur.

Böylece, XX. yüzyılın başında, «ikame edilen yol», muzaffer olmuştur. Grand Orient, harp amaçlarına ulaşmış ve, III. Cumhuriyet müesseselerinin maskesi altında, bütün levyeleri eline geçirerek, Fransa'nın gizli hükûmeti hâlini almıştır. **Combes**'in bakanlığı zamanındaki «**Affaire des fiches**» (fiş dâvâsı) gibi rezâletler, Grand Orient'in itibarını sarsmış ise de, kuvvetine hâlel getirmemiştir. Muntazam Masonluğa gelince, onun artık Fransa'da mevcut olmadığı söylenebilirdi.

İtalya'da, **XIII. Léon**, 1884 de, Franmasonluğu «**Humanum Genus**» papalık tamimi ile aforoz etmişti. Bu belgenin anlaşılabilmesi için, onun tarihî aslına dönülmesi lâzımdır. İtalyan ruhban aleyhtarlığı, geçici iktidarını İtalyan birliğinin başlıca engeli olarak gördüğü «**Saint-Siège**»e (Papalık hükûmetine) İhasmâne görünmeye başlamış, sonra da, nefret ve şiddetle biçimsizleşmiş bir fikir istihâlesiyle, artık fânî ile rûhânî'yi ayırdetmez olmuştur. Geçici iktidarın sonu, Kilisenin de sonunu ve, ifratçılara göre, hıristiyan dininin de sonunu gerçekleştirecekti. Devrin İtalyan Masonlarının lisânı (Crispi, Lemmi, Carducci vb.), bu bakımdan hiç şüphe bırakmıyordu. Nitekim, muntazam Franmasonluk, «kendisi ile ilgili olmayacağı» gibi gayet basit bir sebeple, «**Humanum Genus**» papalık tamiminin kendisini etkileyemeyeceğini her zaman iddia etmiştir. Mücadelecî hür düşüncüyü İngiltere'ye yerleştirme teşebbüsünden muvaffak olamayan dinsiz **Bradlaugh**, «**What Freemasonry is and what it ought to be**» (Franmasonluğun ne olduğu ve ne olması gerektiği) adlı hicviyesinde, bu hususta yanılmamıştır. Bradlaugh, bu hicviyesinde, XIII. Léon'un papalık tāmiminden dolayı Grand Orient'in şiddetli tepkisini göklere çıkarıyor, İngiltere Birleşik Büyük Locasının tepkisini ise aşağılıyordu.

Birinci Dünya Savaşının arifesinde, Allahın o güne sakladığı olağanüstü olayı, bir insanın öngörebilmesi mümkün değildi. Bu, Fransa'da muntazam Franmasonluğun yeniden canlanması olayı idi.

MUNTAZAM FRANMASONLUĞUN FRANSA'DA YENİDEN CANLANMASI

Fransız Franmasonluğu bakımından, 1913 tarihi, dünya Franmasonluğunun 1717 tarihi kadar önemli sayılabilir. Bu tarih, **Edouard de Ribaucourt** ve onun arkadaşları gibi büyük sîmâların etkisi altında kalmıştır.

1896 yılında bir Grand Orient locasında eriştirilmiş olan **Edouard de Ribaucourt**, orada, «Allah denilen»e dair nefret uyandırıcı derecede dinsizce olan bir konferansın acı veren etkisi altında kalmıştır. Masonluğun uzun geçmişi hakkındaki bilgisi dolayısıyla, bunun bir sözde masonluk olduğunu kolayca farketmiştir. Onun gibi, an'aneye yeniden kavuşma arzusunda olan bir Kardeş grubu tarafından desteklenen E. de Ribaucourt, «**Rite rectifié**»nin İsviçre'de hayatta kaldığını hatırlamış ve, Tethiş devresinde gizlice kurulan ve uykuya giren «**Le Centre des Amis**» Locasını uyandırmıştır; gerekli teşebbüslerden sonra, «Grand Prieuré d'Helvétie»den (İsviçre Büyük Üstâdından), Fransa'da sadece tradisyonalist değil, fakat aynı zamanda hıristiyan bir Rit'i uyandırma imkânını veren bir patent sağlamıştır. Meşrûluğa saygılı olarak, Locası için Grand Orient'a bir dilekçe sunmuş ve buna, sert fakat mantıklı olan şu cevabı almıştır: «Bir farnsız masonik teşekkülü, yabancı bir iktidara tâbî olamaz». Buna inkiyad edilmiş ve, 1911 de, «Centre des Amis»ye bir nevi bağımsızlık statüsü bahşedilmiştir. Bu loca «Evrenin Ulu Mimarının yüce şânına» çalışma imkânını bulmuştur. Bunu bir «acemilik cezaları» devresi tâkip etmiştir: Bazı ziyaretçiler merasimlerde bıyık altından gülüyorlardı ve, konvan ortasında, Grand Orient'in Meclis başkanı, **M. Bouley**: Evrenin Ulu Mimarının, «suratına çarpıldığından» şikâyet ediyor ve «buna gücendim» diye ilâve ediyordu. Ribaucourt'un azametle «Biz devam ettik» cevabını verşi, şu şekilde anlaşılıyordu: «Bazı kimselerin size bir tahrik itab ettiklerini söylemekte haklıyım!»

Kendi kendinden uzaklaşmış bir meşrûiyet içerisinde intizama avdetin imkânsızlığı ispatlanmıştı. Gerçekçi bir zihniyette olan Edouard de Ribaucourt, «Grande Loge de France»a başvurmada gecikmedi. Kardeşlerinin eğilimleri, ancak bağımsız ve muntazam yeni bir obediyanın kurulmasıyla somutlaştırılabilirdi. 1732 de kurulmuş ve mevcut Fransız localarının en eskisi olan **Bordeaux**'daki 204 No. lu «**L'Anglaise**» locasının derhal yardımına koşmasıyla, ilk Büyük Üstâdı **Edouard**

de Ribaucourt olan, «**la Grande Loge Nationale Indépendante et Régulière pour la France et les Colonies françaises**» (Fransa ve Fransız kolonilerinin hür ve muntazam Millî Büyük Locası) kurulmuştur. Az sonra, «Saint Georges» Locası ona iltihak etmiştir. Adı geçen Büyük Loca, derhal İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından, sonra da, tedricen, bütün dünyanın muntazam Franmasonluğu tarafından tanınmıştır. Tıpkı efsânevi ve sembolik anka kuşu gibi, hakikî Franmasonluk, kendi kulelerinden yeniden doğmuştur.

Bu hakikî Franmasonluğun tarihi, kuruluşundan bu yana, (Fransa Masonluğu bakımından) üç safhaya ayrılabilir.

HAMLE

1913 ten 1927 ye kadar, Obediyans, kendi kazâî hakkı altında kurulup **Emulation** Ritini muhafaza eden İngiliz locaları müstesnâ, öncülerinin arzuları uyarınca, sâdece **Rite Rectifié**'yi uygulamışlardır. İngilizler ve onları teşkil eden çeşitli İngilizseverler, her memlekette ancak bir obediyansın mevcut olabileceğine dair İngiltere Birleşik Büyük Locasının kat'i kaidesine riayet ediyorlardı. Bu ise, Obediyans hâlâ britanik tâbiyetle vasıflandırmaya cür'et edenlerin ne kadar hak-sız olduklarını göstermektedir.

EMULATION RİTİNİN FRANSIZLAŞTIRILMASI

1927 de, **J. Drabble** Kardeş sayesinde, **Emulation** ritüelleri Fransızcaya çevrilmiş ve, Mâbedin hakikî bir doruk sütunu olan o sâf ve vakur güzelliğe sahip olan bu Rit, böylece, Fransa'da yerleşme hakkını kazanmıştır.

«**Royal Arch**»ın ve «**Mark**»ın Fransızlaştırılması buna tâkip etmiştir. 1948 de, Obediyans, rüzum değiştirmek suretiyle, millî vasfını belirtmiştir: «**Grande Loge Nationale Française**» (G. L. N. F.) (Fransız Millî Büyük Locası).

Bir çok localar **Emulation** Ritini kabul etmişlerdir.

İSKOÇLUĞUN İDÂLİ

Bununla beraber, yapının henüz bir taşı noksan kalıyordu; o da İskoçluk taşı idi. Ne taş!...

Doğrusunu söylemek lâzımgelirse, taşın yeri, kuruluştan beri belirlenmişti, çünkü, Obediyansın Anayasası, resmî Ritinin «Rite Rectifiè» olduğunu vazetmekle beraber, Franmasonluğun muntazam Ritlerine, «kendi sâfiyetleri içinde uygulanmaları» tek şartıyla, saygı gösterileceğini ilân etmişti. Hangi hakikî iskoç masonu bundan müşteki olabirdi ki?

1965 te, ayrıntıları konumuzu ilgilendirmeyen bazı olaylardan sonra, «Grande Loge de France»da bazı bölümler olmuştur. **Albert Lantoiné**'in dediğine göre, Grand Orient, mütad birleştirme bahanesiyle, iskoç Obediyansını fiilen değilse bile, hukuken ilhak etmeye onbir defadan fazla teşebbüs etmiştir. (İkinci İmparatorluk devrinde, bu mevkut ihtilâf, Büyük Komandör **Viennet** (1) ve mareşal **Mangan** arasında, şa'şasını muhafaza eden bir hâdiseye yol açmıştı.) Târihî fikre sâhip olmayan bir çok masonun gözünden kaçan hakikât şudur ki, Yüksek Şûrânın kapitülasyonu devrinde ve, bilhassa, taşrada Grand Orient'la birlikte hulûlî bir şekilde yaşama durumunda olan Grande Loge de France'ın kurulduğu sırada, gerçekten yenik düşenin, adeden çok zayıf olan İskoçluğun olduğudur. İskoçluğu kurtarmaya kararlı, samimî bir grup insan, eski yanlış teamüllerin artık sonunun gelmesi lüzumunu idrâk etmişlerdir. Grand Orient ile bir «ittifak antlaş-

(1) VIENNET (Jean-Pons-Guillaume, 1777 — 1868) : Eski subay, edebiyatçı, fransız Akademisi üyesi olup, 1860 — 1868 yıllarında, Eski ve Kabul edilmiş İskoç Ritinin Büyük Âmir Hâkimi idi. Masonik hayatı, şa'şaalı bir olaya sahne olmuştur. III. Napoleon'un kararnamesiyle Grand Orient de France'ın Büyük Üstadlığına tayin edildiği günün arifesinde henüz mason olmayan mareşal **Mangan**, 1 Şubat 1862 tarihinde **Viennet**'ye yazarak, ondan, «kendi obediyansının localarını, Grand Orient'in localarıyla birleşip, «rue Cadet»deki atelyelerde çalışmak suretiyle, bu büyük aile içinde kaynaşmaya dâvet etmesini» istemiştir. **Viennet** bunu azametle reddedince, mareşal, Yüksek Şûrâ Localarının toplanmalarını yasaklayan ve onları «kanunî mevzuât» ile, başka bir deyimle, polis marifetiyle kapatılmakla tehdit eden bir inhilâl kararnamesi çıkartmak cesaretini göstermiştir. Mesele, bizzat III. Napoleon'a kadar gitmiştir. III. Napoleon, **Viennet**'nin enerjisi karşısında, **Mangan**'a bu işin peşini bırakmasını tavsiye etmiştir. **Viennet**, büyük bir hâtıra bırakarak, 10 Şubat 1868 de, 91 yaşında ölmüştür.

ması» daha yapılması konusundaki bir oylama vesilesiyle, usanç duyan bir azınlık, ilişkiyi kesmeyi tercih etmiştir.

İlk önce, yeni bir iskoç Obediyansı teşkili düşünülmüş ve, Yüksek Şûrânın, Grande Loge de France'ın kendini bâdemâ iskoç saymasını meneden bir kararnamesi, böyle bir çözümü kolaylaştırmıştır. Sonra, bu düşünce ilerlemiş ve, boyunduruktan kurtulmuş bu temiz insanlar, muntazam Franmasonluğa iltihak etmekle, mesken değiştirmiş olmaksızın uzak olarak, ancak asıl ikametgâhlarına dönmüş olacaklarını ve orada yeniden kendi evlerinde olacaklarını anlamışlardır. Bir «Sancak Büyük Locası» hâlinde teşkilâtlanmış oldukları kısa bir «varlığını ispat» devresinden sonra, intizama girmişler ve böylece, hakîki fransız Masonluğu, o zamandan beri, evvelkilerle birlikte âhenk içinde yaşayan bir Rit kazanmıştır. Eski zamânın mevkut kâbûsu artık geri gelmeyecektir. Muntazamlığa idhâl edilen, evrensel Masonlukça desteklenen ve eski kirli buğulardan arınmış olan İskoçluk, bundan böyle geleceğini göğüsleyebilecek kudrettedir.

E K R E M T O K B . .

1892 — 1975

Sabah İstanbul

TANINMIŞ BÜYÜK MASONLAR

EKREM TOK B . .

Kardeşlerimiz, eski Pek Sayın Büyük Üstatlarımızdan Ekrem TOK biraderi kaybetmiş olmanın ızdırabını yaşamaktadırlar.

Ekrem Tok Üstadımız, 1892 senesinde Samsunda doğmuştu. İzmir İdadisinde okuduktan sonra, 1913 - 1914 senesinde İstanbul Tıp Fakültesinden mezun olmuştur.

Birinci Cihan Harbi sırasında Trabzon Kızılay teşkilâtında çalışmış, bundan sonra bakteriyoloji ihtisası yaparak, Balıkesir hastahanesi bakteriyologluğunda bulunmuştu.

1923 - 1924 senelerinde, Fransada parazitoloji ihtisası yaptıktan sonra, uzun yıllar, Adana Sıtma Enstitüsü müdürlüğünde kalmış, daha sonra İstanbul Sıtma Mücadele reisliği yapmıştır.

1935 senesinde Sağlık Bakanlığı Sosyal Yardım İşleri Genel Müdürü, 1946'da Sağlık Bakanlığı Müsteşarı idi.

Masonik hayatı, haricî âlemdeki hayatından daha az parlak olmamıştır : 1933 senesinde Cumhuriyet Locasında nuru ziyaya kavuşmuş, bu Locanın Birinci Çekicini tutmuş, Türk Masonluğunun en kritik devrelerinde, birisi 1956, diğeri 1963-1965 yılları olmak üzere, iki kere Büyük Üstatlık görevini büyük bir dirayet ve kendisine has nezakete ifa etmiş; uzun Masonik hayatı boyunca bütün Masonik dereceleri iktisap ederek, en yüksek mertebelere ulaşmıştı.

Kendisini tanıyan ve bilen herkesin sevgi ve saygısını kazandıktan sonra Ebedî Meşrıka intikal etmiş olan bu Büyük Üstadımızın hatırası, gönüllerimizde ebediyyen canlı kalacaktır.

HABERLER

29 Kasım 1974 tarihinde Edinburg'da yapılan İskoçya B .  s.'i ve B . Görevlilerinin İs'at törenine ait İskoçya Büyük Locası 1975 yılı 1.  c aylık Tutanak Dergisinden :

.....

Büyük Loca resmî şekilde açıldı. P. S. B .  s., B . T .  s.'ndan dı-
arda bekleyen Türkiye Büyük Locasının P. S. B .  s.'i Nafiz Ekemen
K.imize refakat etmesini rica etti. Pek muhterem misafirimizin girişi
esnasında şerefine, B . Organist tarafından Türk M ll  Marı  alını-
yordu.

P. S. B .  s., fransızca olarak u cümle ile P. S. B .  s.'i kabul etti-
ler :

«Aramızda bulunmayı kabul etmenize ve aynı zamanda sizlere en samimî ve candan hoş geldiniz dememe müsaade etmenizi rica ederim. Ziyaretiniz bana büyük bir zevk vermekte ve fevkal de bir m na taşımaktadır.  nk , son seneler zarfında Türkiyeyi ziyaret eden ve Türk misafirperverliğine hayran kalan İskoçya Büyük Locasından 3 B .  s. olmuştur, fakat Zati  stadaneleri riyasetinde, ilk defa Türkiye Büyük Locasından bir delegasyon yabancı bir obedyansı ziyaret etmektedir. Bu ilk ziyaret yeri olarak ta İskoçya Büyük Locasını seçmeniz bizim için fevkalade şerefli ve mümtaz bir durum yaratmıştır. P. S. B .  s., size ve heyetinize yalnız kendimin değil, fakat burada bulunan bütün Kardeşlerin  kranlarını ve en samimî temennilerini takdim etmeme müsaadelerinizi rica ederim.»

Bu hitabesinden sonra P. S. B. Üs. bu söylediklerini İngilizce tekrarlayarak konuşmalarına devam ettiler :

«Kardeşlerim, Pek Sayın misafirimize hoş geldiniz dedikten sonra, aramızda bulunan ve İskoçya Büyük Locasını ziyaret etmekte olan diğer Kardeşlerimize de hoş geldiniz derim. İlk olarak, Belçika Büyük Locasından B. Üs. temsilcisi ve aynı zamanda Belçikadaki bizim temsilcimiz Edwin Commins K., sonra Birleşik İngiliz Büyük Locası eski B. Ü. 1. Na.'ı ve halen Kilwinning Ana Locasının Üs. Muh.'i olan Earl of Enlinton K., Fransız Millî Büyük Locasından Yugoslav Prensi Alexander, herkesçe bilinen B. Üs. temsilcimiz Hollandadan V. D. h. Assiesi takdim etmeme lüzum yoktur. Nijeryadan Bölge B. Üs. Chief Alfred Olulana K. ve refakatlerinde Chief Olu Adetola K. ve Victor B. Williams K., Rodezya Bölge B. Üs. temsilcisi A. Mc. Clune K., Batı Hindistan 1. Na. Noshir İrani K., Sierra Leoneden Dr. Otis Pratt, A. Betts, N. H. Ferguson ve O. J. E. Samuels K.ler. İngiltereye dönelim, Sir Gregor Mac Gregor K., Household Brigade Lo.'sı azalarından ve Swaziland'dan Salman K., ayrıca İskoçyanın muhtelif bölgelerinden ve diğer yerlerden gelen bütün Kardeşlere hoş geldiniz der, Lo.'larına dönen Kardeşlerden en samimî selâm ve kardeş sevgilerimizin iletilmesini rica ederim.»

Daha sonra, bu sene için seçilen K.lerin İs'at merasimi yapıldı ve bilâhare akşam yemeğine gidildi.

.....

